

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 34 1. septembra 1977 Leto XV

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel

Tehnični urednik:
Sine Kovič

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 140 din, za inozemstvo 160 din; posamezna številka v prosti prodaji 3 din

Uprava in naročninski oddelék -TV-15-:
Miklošičeva 28, pp 598/XI, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
50100-833-30005 pri SDK Ljubljana

-TV-15 izhaja vsak teden - izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za -TV-15- ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk in klišei:
CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Kako sem
postal
vojni zločinec
str. 4

Izidorjev
najlepši kres
str. 5

Boj ranjenca v
ognju do smrti
str. 6

Primer Kappler
str. 7

»Oče, mati,
povejta!« str. 14

Ravnace v Beli krajini - Ravnace mala belokranjska vasica na pobočju Gorjancev, ki je med revolucijo nudila varno zatočišče partizanski vojski, bo v nedeljo, 4. septembra, gostila borce, aktiviste in vse prijatelje Bele krajine. Ob tej priložnosti bodo uredili spominsko grobišče padlih borcev na pokopališču Svetice pri Hrastu in odkrili spominski obeležji posvečeni revoluciji v vaseh Drage in Ravnace. Slavnostni govornik na proslavi v Ravnacah bo vojni komisar 7. korpusa in član predsedstva SR Slovenije dr. Jože Brilej - Bolko. Pokroviteljstvo nad srečanjem belokranjskih partizanov je sprejel delovni kolektiv novomeške tovarne zdravil Krke.

Na spominski plošči, ki jo bodo v nedeljo odkrili v vasi Ravnace bo pisalo, da so v revolucionarnih letih 1941-1945 vaščani nudili gostoljubje in streho okrožnemu odboru OF in okrožnemu komiteju KPS za Belo krajino, okrožni partizanski tehniki zavezniški misiji pri Glavnem štabu Slovenije, operativnemu delu GŠS, 1. konferenci mladine belokranjskega okrožja, delegaciji 2. zasedanja AVNOJ, tajnim skladiščem, zakloniščem in bazam orožja ter streliva. Napis na spominski plošči menda pove vse, vendar smo se ob tej priložnosti vseeno pogovarjali s »stebrom« revolucionarnih dogajanj v tej mali umirajoči belokranjski vasici, 70-letnim Jožetom Petricem.

Jože Petric, ki je takorekoč ostal sam na svoji kmetiji, trije sinovi so šli za boljšim kruhom v svet, enaka usoda je doletela tudi druge potomce starih Belokranjcev, je živa zgodovina vseh medvojnih dogajanj v tej odmaknjeni spominom in očem skriti

prijazni vasici, ki ji čas odšteva ure. Na kmetiji mu sicer pomagata dva mlada fanta iz Bosne, ki tako tvorita trojico otrok v vasi, drugače bi mu trda predla, čeprav je priletni možak vedrega in čilega zdravja.

Jože Petric, ki je bil s spomeničarjem bratom Martinom dejansko hrbtenica narodnoosvobodilnega gibanja v tem delu Bele krajine, je vedno veder in nasmejan, čeprav mu ni vseeno, da vasica, ki je dejansko med revolucijo pomenila trdno bazo naši narodnoosvobodilni borbi počasi plove v pozabo celo pri ljudeh, ki so se tam zadrževali med vojno.

Kot na filmskem traku se med pripovedovanjem vrstijo dogodki iz revolucije. Njegovi spomini gredo v leto 1942 in 1943, ko je bilo v tej vasici najbolj živahno. Spominja se Iva Lola - Ribarja, Rate Dugonjiča, Edvarda Kardelja, Ivana Mačka - Matije, Josipa Vidmarja, Božidarja Jakca, Toneta Fajfarja, Ivana Novaka - Očka in vrste drugih revolucionarjev. Njihovi liki so se mu vtisnili v trajen spomin.

Vaščani Ravnac? Hudo jim je, da njihova vas izumira. Zdaj imajo v vasi samo enega otroka, »živih« je samo še 12 hiš; včasih so redili 50-60 glav živine, danes jih je ostalo samo 15. Nekaj hiš je že zapuščenih, druge pa čaka morda ista usoda.

»Morda bi prinesla nekoliko več življenja boljša cestna povezava s Suhorjem ali Hrastom; potrebno bi bilo urediti poldrugi kilometer asfaltne ceste pa bi postali bolj zanimivi tudi za današnji svet«, modruje Jože Petric.

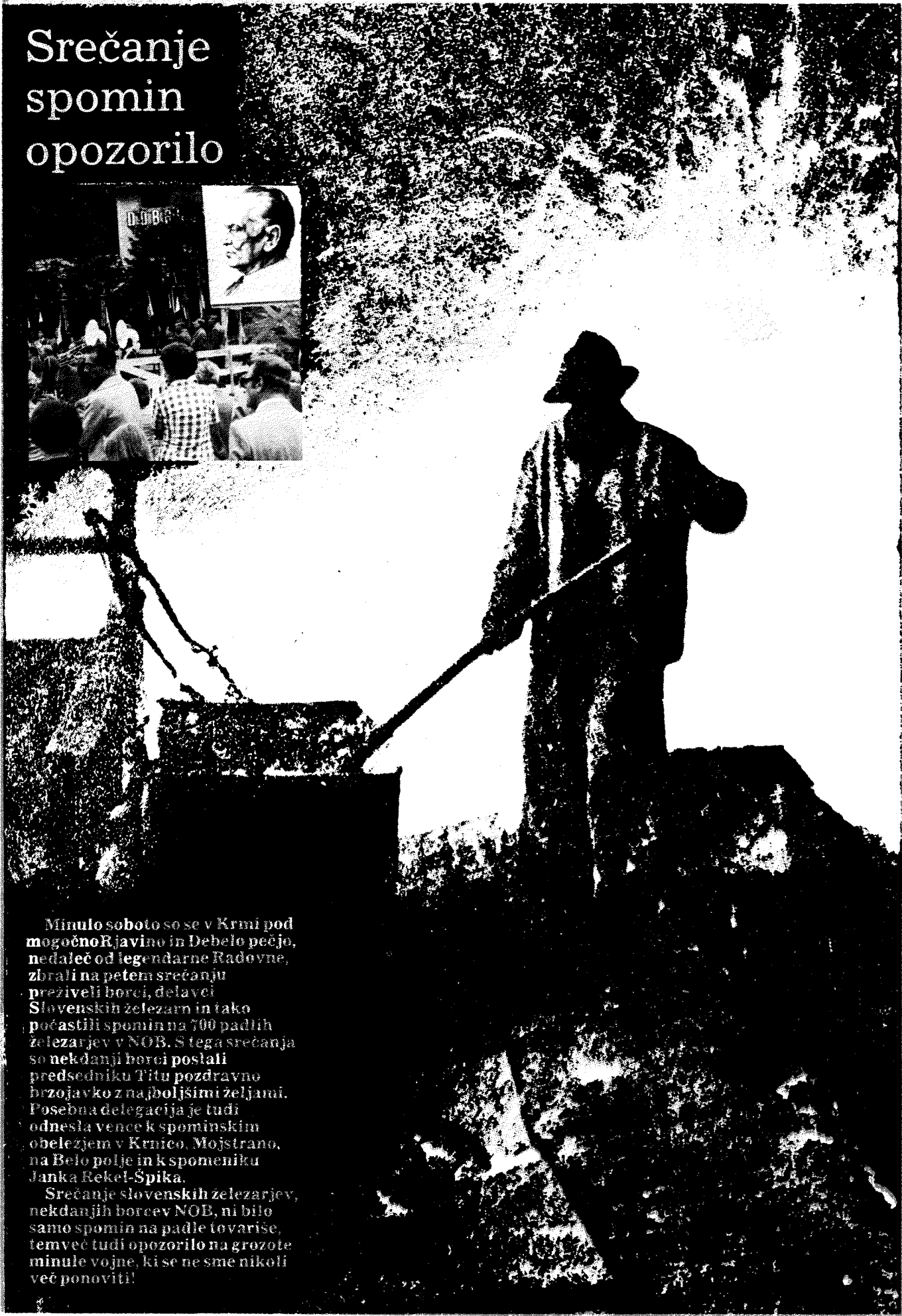
SLAVKO DOKL

Srečanje spomin opozorilo

Minulo soboto so se v Krmi pod mogočno Rjavino in Debelo pečjo, nedaleč od legendarne Radovne, zbrali na petem srečanju preživeli boreci, delavci Slovenskih železarn in tako počastili spomin na 700 padlih železarjev v NOB. S tega srečanja so nekdanji boreci poslali predsedniku Titu pozdravno brzojavko z najboljšimi željami. Posebna delegacija je tudi odnesla vence k spominskim obeležjem v Krnico, Mojstrano, na Belo polje in k spomeniku Janka Rekel-Spika.

Srečanje slovenskih železarjev, nekdanjih borcev NOB, ni bilo samo spomin na padle tovarise, temveč tudi opozorilo na grozote minule vojne, ki se ne sme nikoli več ponoviti!

Spoštovani naročniki!

Ste opazili novo oblačilo TV 15? Prisiljeni smo ga bili nadeti, če temu lahko tako rečemo, zaradi prehoda na tisk v offset tehniki, ki se je v tiskarni Dela že krepko udomačila. (Nova tiskarska tehnika nas je namreč zajela med zadnjimi!) Upajmo, da vam bo ugajal! Povedati pa moramo, da nas že brez teh novosti vse bolj in bolj pestijo denarne težave, saj smo prvo polletje sklenili s 150.914.00 dinarji izgube. Kljub stopnjevanim naporom za pridobivanje novih naročnikov in kar devetdeset odstotkov večji oglasni uresničitvi, da ne govorimo o najmanjši možni zasedbi delavcev, tako v uredništvu kot v upravi, so številke neizprosne.

Zato nam dovolite še nekaj besed:

Znano vam je, da letos naročnine nismo zvišali in je tudi ne nameravamo. Konec lanskega leta je bil pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije ustanovljen tiskovni sklad z namenom, da bi pokrival morebitne primanjkljaje ob koncu poslovnega leta ter oblikovne izboljšave tudi financiral. Sredstva v tiskovni sklad (zbirajo se na tekočem računu 50100-678-45473, TISKOVNI SKLAD TV 15, pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije v Ljubljani) se, proti pričakovanju, le počasi stekajo! Pa ponovno prosimo naročnike in bralce, borčevske in druge

družbenopolitične organizacije – vse, ki jim je TV 15 resnično »naš tovariš«, da prispevajo v tiskovni sklad.

V težavah, s katerimi se ubadamo, nam bo v pomoč vsak dinar!

Z željo, da nam boste ostali zvesti tudi v prihodnje in da boste v septembru, ko pobiramo naročnino za drugo polletje, izpolnili svojo dolžnost, vas tovariško pozdravljamo.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA

V ulici, ki nosi ime Franca Pasterka - Lenarta

Dolžni smo, še posebno borci in aktivisti NOB, čuvati partizanska obeležja

V noči od 3. na 4. april leta 1943 je Koroški partizanski odred napadel vas Mežico. Pri napadu na Mežico je bil Franc Pasterk-Lenart smrtno ranjen. Ulica, v kateri se je to dogodilo, nosi zdaj njegovo ime, pa tudi mežiška osnovna šola.

Pred leti si je Ivan Potočnik v Lenartovi ulici zgradil svojo hišo. Hiša stoji v gostem naselju Lenartove ulice. V kletnih prostorih goji večje število prašičev, v garaži ima zajce, v čebelnjaku, ki stoji pri hiši, pa kokoši in tako smrad od omenjenih živali dobesedno puha na vse strani. Najhuje je, kadar čisti gnoj. Ivan Potočnik ima v svoji hiši pravo pitališče prašičev, saj jih je od januarja do 15. junija letos zaklal že kar šest. To se pravi, da jih na leto zakolje dvanajst.

In vse to se dogaja v ulici, ki nosi ime narodnega heroja Franca Pasterka-Lenarta!

Naj povem, da je skupščina občine že zdavnaj izdala odlok o prepovedi (v gostem naselju) gojenja živali, ki povzročajo smrad. Čudimo se, da stoji krajevna skupnost ob strani in ničesar ne ukrene. Res je razpisala teden čistoče od 18. do 23. aprila 1977, niso pa pregledali, kaj so krajani naredili. Dvakrat smo opozorili tudi občinsko krajevno sanitarno skupnost, da Ivan Potočnik goji živali, ki povzročajo smrad, pa tudi sanitarna inšpekcija ni ničesar ukrenila.

Ljudje, ki hodijo mimo, se zgražajo nad smradom in nad navlako okrog Potočnikove hiše in se vprašujejo, kako je to mogoče in zakaj se to dopušča, saj vse to sramoti ulico, ki nosi ime narodnega heroja Franca Pasterka-Lenarta.

Ob koncu še: Mislim, da smo dolžni, posebno borci in aktivisti NOB, čuvati partizanska obeležja in mežiška ulica, o kateri smo danes spregovorili, to tudi je!

BENO ŽAGAR
Mežica, Lenartova ulica 14

Kaj nudi Mislinjska dolina, Slovenj Gradec?

Ob glavni cesti GTC Kope so obnovljene partizanske bolnišnice, imenovane Pavčkove

Za oddih je tudi jesen lepa! Turist, ki ljubi naravo, se lahko napoti peš ali z vozilom na sprehod med polja, travnike in gozdove, odpravi se lahko na krajši ali daljši

izlet na bližnje vrhove ali pa celo na Pohorje ali Uršljo goro. Poti se vijejo mimo samotnih kmetij in skozi temne gozdove, mimo idiličnih planinskih pašnikov, kjer cvete vresje, arnika, pušpan, borovnice in drugo planinsko rastlinje, mimo brzic in slapov gorskih potočkov. Morda bodo koga zanimala skrivnosti kraške jame v Hudi luknji pri Doliču, drugega opojni vonj in svežina pohorskih gozdov, tretji bo užival ter se predal čistemu zraku, soncu in počitku. Prijatelj planin se bo ustavil na pomembnih točkah slovenske transverzale: Grmóvškov dom, Partizanski dom, Dom na Kremžarici, Poštarski dom, pa tudi na Pirševem domu in še kje.

Človek, ki ga zanima zgodovina, si bo lahko ogledal ilirska grobišča na Legnu, se ustavil na kraju, kjer je nekoč stal ponosni Colatio, se čudil rimskemu monolitu v cerkvi Sv. Pankracija na gradu, si ogledal graščino Róttenthurn v mestu in poslopje, v katerem se okoli leta 1200 kovali denar (danes je tam lekarna), razpadajoče gradove v okolici (Vodriž, Gradišče, Harstenstein), kužno znamenje v Šmartnem pri Cokaku ali na poti v Podgorje, ekspozate v Sokličevem muzeju ali dokumentarno gradivo v muzeju narodnoosvobodilnega boja v Slovenj Gradcu.

O veličini humanizma in tovarištva v osvobodilnem boju pričajo deset kilometrov od Slovenj Gradca ob glavni cesti GTC Kope obnovljene partizanske bolnišnice, imenovane Pavčkove! Na nekatere njihove objekte opozarjajo spominska obeležja. Naj povemo še to, da se je v imenovanih bolnišnicah od maja leta 1944 zdravilo šeststo partizanov. Zanimivi so podatki v bolniških zapisih, ki jih hrani muzej ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu. V njih najdemo imena znanih borcev: Toneta Vidmarja-Luke, poveljnika 14. divizije, Franca Bobnarja-Gedža, poveljnika 14. brigade, Pera Brajevića in drugih. Poleg naših borcev so se v bolniš-

GABRIJELA SEVER: Vhod v partizansko bolnišnico v Savinjski dolini, 1945, gvaš

nico zatekali tudi zavezniški borci Angleži, Francozi in Rusi. Ohranjeni so bolniški listi Foresta Coldinsa iz Lyona in Catresa Shelforda iz Londona, ki sta pobegnila Nemcem iz taborišča in lista članov sovjetske misije Mihaela Belova iz Moskve.

ADOLF ANKON
Slovenj Gradec, Vrunčeva 12

Mladi – borcu NOB

Še dolgo bodo ostale v našem spominu vaše pripovedi o osvobodilnem boju

Letošnje leto je minevalo v proslavljanju velikih obletnic, petinosemdesete letnice rojstva tovariša Tita, štirideset let njegovega vodstva KPJ in štiridesete obletnice ustanovnega kongresa KPS na Čebinah. Pa smo borci na vseh šolah v občini Murska Sobota govorili o pomembnosti imenovanih jubilejev in tudi o svojih doživetjih. Tako je bilo, ko smo sprejeli in pozdravili Titovo štafeto, Kurirčkovo pošto. Pomagali smo mladim, ko so pripravljali kviz o zgodovini naše partije. Mladi tovariši so se nam vedno in povsod iskreno zahvaljevali za našo pomoč, o čemer priča tudi pismo, ki vam ga pošiljam za objavo.

Dovolite, tovariš Savo, da vas kličemo z vašim partizanskim imenom, saj vas po njem poznajo in cenijo vsi. Vaše ime je hkrati simbol vašega deleža v boju za svobodo, ki jo uživamo danes tudi mi. Kot takega smo vas ohranili v spominu mi, mladi, ki smo imeli čast spoznati vas v naši sredini.

Se še spominjate našega srečanja v pionirski knjižnici? Bilo je 8. junija 1977 ob priložnosti našega kviza »Tito in partija«. Bili smo zelo veseli, da ste ustregli naši želji in prišli med nas. Še dolgo bodo ostale v našem spominu vaše pripovedi iz dni osvobodilnega boja, ki ga nismo doživljali, pa je zatorej za nas ta pripoved toliko pomembnejša. Pretresljive so bile vaše besede o kruti resničnosti vojnega časa. Vemo, da moramo poznati to resničnost, saj bomo le tako lahko cenili pridobitve naše velike borbe. Ponosni smo tudi na vaše pohvalne besede o znanju, pridobljenem na kvizu.

Spoštovani tovariš Savo! Naj vam še enkrat izrečem pristržno zahvalo za vaš obisk in vaše besede. Pisali bi vam že prej, a smo čakali na fotografijo, ki vam jo pošiljamo v spomin na naše srečanje.

Imamo pa še skromno željo: Kot veste, oblikujemo svoje glasilo »Mladi bralec«, v katerem opisujemo tudi srečanja z borci, pisatelji, pesniki in družbenopolitičnimi delavci, ki nas obiskujejo. Želeli bi, da nam napišete nekaj besed, morda o našem srečanju, morda bi zapisali nekaj nasvetov, ki bi jih lahko rabili pri spoznavanju obdobja narodnoosvobodilnega boja, s katerim se pri našem delu vedno znova srečujemo. Vemo, da ste preobremenjeni z družbenopolitičnim delom, a vendar, če boste imeli čas, odgovorite nam, prosim.

Prejmite tovariške pozdrave od mladih bralcev pionirske knjižnice, članov literarnega krožka iz Murske Sobote, tajnica Jana Filipan-Sonja.

To je bilo pismece, ki sem se ga močno razveselil, za objavo pa sem ga poslal ne zaradi sebe, marveč zato, ker vem, da so bile te besede namenjene vsem borcem narodnoosvobodilnega boja, hkrati pa so to besede, ki govore o tem, da mladi spoštujejo velike pridobitve velikega časa.

RUDI RAPL-SAVO
Murska Sobota, Miloša Kuzmiča 15

Že lani je bilo iz ust dopustnikov, ki so preživeli del svojega letnega dopusta v počitniškem domu mestnega odbora ZB NOB Ljubljana v Banjolah pri Puli, slišati številne pripombe, oziroma negotovanja. Tudi letos se pritožbe nadaljujejo, saj se, kar zadeva miru v nočnih urah v Banjolah, ni kaj bistveno boljše, če ni še celo slabše kot lani.

Zavedamo se odprtosti domov in počitniških naselij tudi za druge goste in njihov finančni prispevek h končnemu obračunu in donosnosti poslovanja s prodajo pijač, vendar tega v Banjolah ne bi smeli dovoliti na račun kaljenja miru v poznih večernih ali bolje rečeno v zgodnjih jutranjih urah.

Vemo čemu in komu so namenjeni počitniški domovi borcev. Če smo že spričo ekonomskih pokazateljev, ki pestijo počitniške domove sleherni leto, zanemarili to, komu so prvenstveno namenjeni, nikakor ne bi smeli pozabiti ohraniti v teh naseljih

Dopustniško »trpljenje« v Banjolah

tudi nočni mir, saj si večina starejših ljudi želi na morju, poleg vode in dnevnega počitka, mir tudi ponoči. Menimo, da to ni razkošje in če gosti kaj lahko zahtevajo je to, da zahtevajo mir vsaj ponoči.

Letošnje goste počitniškega doma, oziroma zdaj že naselja počitniških hišic TOZD-soustanoviteljev ni toliko motilo, ko se je neki »nadelani«, visoko izobraženi občan, sredi

naselja ob belem dnevu slekel do golega, kot to, da je skupina fantov in z njimi nekaj mladostnic zaživele šele sredi noči, ko so gostje najslajše spali. Ta skupina je bila letos »gost« počitniškega naselja v Banjolah dober mesec in pol. Petim izmenam gostov je sleherni noč grozila noč brez sna. Prav so se morda odpočili šele dopustniki zadnje avgustovske skupine, ker so

pred njihovim prihodom »ti nadbudneži« odšli domov. Pravzaprav niso odšli prav vsi, ostala sta še dva, vendar za take »podvige«, kot so bili vsi skupaj razpoloženi prej, nista bila več.

Gostje so se pritoževali. Uprava je to skupino sicer opozarjala, vendar kaj če bodo gostje po lanskim in letošnjih izkušnjah sodeč dejali:

»Nak, v Banjole pa nikoli več!«

začeli v Banjolah, v neposredni bližini restavracije, graditi nov hotel s kegljiščem, ki naj bi bil zgrajen že do 25. maja prihodnje leto. V načrtu imajo tudi gradnjo pokritega bazena z morskovo vodo. Dopusti bodo tedaj nedvomno še prijetnejši, vendar kaj če bodo gostje po lanskim in letošnjih izkušnjah sodeč dejali:

»Nak, v Banjole pa nikoli več!«

JOŽE POLJANEC – vratar počitniškega naselja mestnega odbora ZB NOB Ljubljana v Banjolah: »Te skupine razgrajev zares nismo uspeli umiriti. Včasih, veste, so peli lepe pesmi, včasih nesramne in žaljive. Nobena pesem pa ni lepa, če te zbudi sredi sna in potem ne moreš več zaspati.«

TONE URBAS

Štajerski kurir, kje si?

O smelih akcijah in drznih podvigih kurirjev med NOB je bilo že veliko napisanega, vendar naj se ob praznovanju praznika občine Mozirje, ki ga bodo skupaj z občani praznovali tudi štajerski TV kurirji in vezisti, spomnimo nekaj akcij kurirjev na Štajerskem.

★

V Majšperku so kurirji s TV-4 razorožili žandarje tamkajšnje postaje. Štab tretjega relednega sektorja

je jeseni 1944. leta na Vranskem izvedel večjo uspelo preskrbovalno akcijo, kateri so sledile še ostale akcije na Sladki gori, Rudnici in drugod.

Kurirji niso bili zgolj samo prenašalci zaupnih dokumentov, temveč so bili tudi varni vodilci številnih delegacij in posameznikov mimo najbolj zastraženih vasi in naselij, cest ali železnice. Bili so politični delavci na terenu, obveščevalci, propagatorji, neustrašni in iznajdljivi borci v sleherni

nem položaju, ki se tudi za ceno lastnih življenj niso ustrašili zaupanih nalog. Samo na Štajerskem je med NOB padlo kar 60 kurirjev, več kot polovica izmed njih zadnje zimo vojne.

Da bi kar najlepše počastili spomin na padle tovariše, so na nedavni tiskovni konferenci člani štaba tretjega sektorja relednih postaj Slovenije seznanili novinarje s pripravami in programom praznovanj. Pri tem so: zadnji komandant tretjega sektorja re-

lednih postaj Edvard GOLC-Švigelj, njegov namestnik Franc PLANKAR-Čičko, politični komisar Henrik RIBIČ-Muk in politični komisar zasavsko-ptujske linije Tone PRISTOV-Gusar, še posebej opozorili na odkritje spominskih obeležij padlim kurirjem. V Kavčah pri Velenju bodo odkrili spominsko obeležje 2. 9. 1977 ob 16. uri, 11. septembra 1977 ob 10. uri v Stopniku pri Vranskem, medtem ko bo osrednja proslava občinskega praz-

nika občine Mozirje in odkritje spominskega obeležja v soboto, 3. septembra letos ob 9. uri v Rečici ob Savinji, kamor se posebej vabijo vse kurirje TV postaj in veziste. To bo že drugo srečanje štajerskih kurirjev. Prvo srečanje je bilo pred desetimi leti v Taboru v Savinjski dolini.

Ob koncu minule vojne je bilo na Štajerskem okoli 520 kurirjev. Organizatorji so na osrednjo proslavo, ki bo v Kokarjih, dve uri po odkritju spominskega obeležja v Reči-

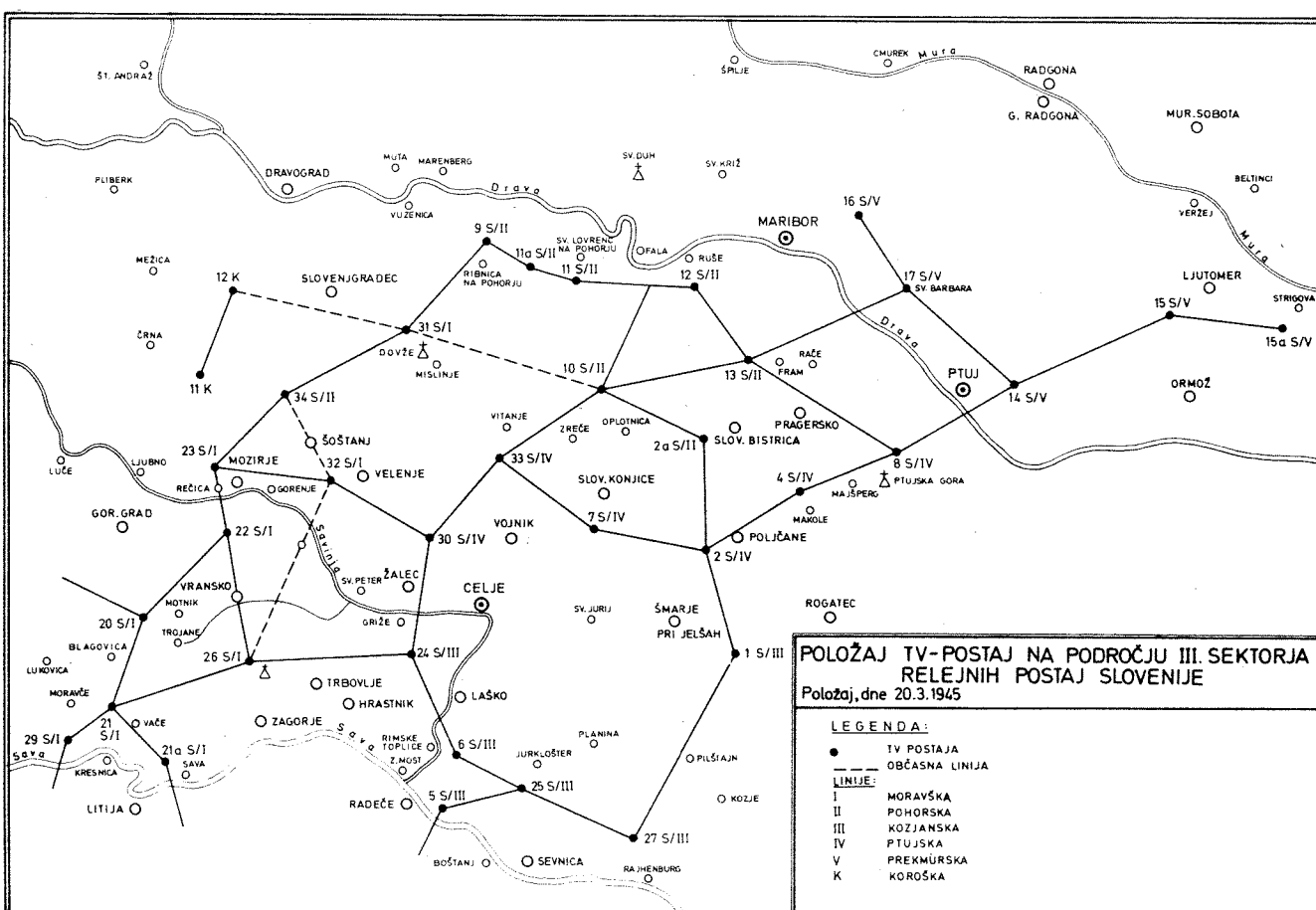
ci ob Savinji, poleg štajerskih kurirjev, od katerih jih živi še okoli 400, povabili še po deset predstavnikov pododborov, kurirje in veziste Jurčkove linije in druge. Menijo, da se bo slavje udeležilo okoli 1500 nekdanjih kurirjev in borcev. Ob tem srečanju se bodo spomnili tudi nekaterih družin, ki so bile kurirjem med vojno še posebej naklonjene in jim izročili skromna priznanja.

TONE URBAS

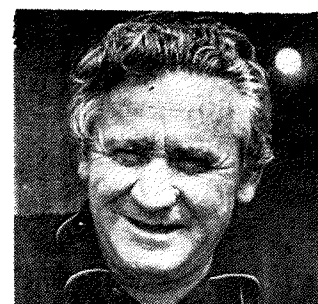
Zadnji komandant tretjega sektorja relednih postaj EDVARD GOLC-Švigelj

Politični komisar tretjega sektorja relednih postaj HENRIK RIBIČ-Muk

Namestnik komandanta tretjega sektorja relednih postaj FRANC PLANKAR-Čičko

Politični komisar zasavsko in ptujske linije TONE PRISTOV-GUSAR

KAKO SEM POSTAL VOJNI ZLOČINEC

Že kmalu po prihodu v taborišče sem spet postal brezposeln ali »unangeltajlt«. To pa je pomenilo, da greš ali na transport ali pa po bližnji skozi kamin. Brez »brotcajt«, se pravi, brez malice, pa si ostal prav gotovo.

V ozkem hodniku smo drug za drugim stali v dolgi vrsti sami »kretinarji«. Čisto na koncu je stala mizica, ob njej pa nekaj esmanov, tistih z mrtvaškimi glavami na kapah. Preden si se približal takšni komisiji, si se moral do nagega sleči. Nekateri je komisija zavrnila. Ti so se lahko spet oblekli, drugi pa so šli potrjeni mimo komisije naprej še vedno brez »gvanta«.

Tudi jaz sem kos za kosom odvrnil svojo zebro, srajco, gate, takoj nato pa sem stopil iz vrste in se začel oblačiti, lepo počasi, kakor da sem pri komisiji že opravil, vendar ta meni, da nisem sposoben za transport, niti za poskusnega zajca ali za kar je pač šlo.

Ostali sem še vedno brez dela. Kot nalašč so naslednji dan sestavljali oziroma izpopolnjevali neke delovne komande. To komisijo niso sestavljali esmani, ampak nekaj kapov, pisar in nekaj izbranih taboriščnikov. Vendar je tudi tu kazalo biti previden.

»Was schaffst du?« No, pa smo tam. Lahko je govoriti in razumeti nemško, dokler govoriš in poslušas besedišče, ki si se ga naučil. Zdaj pa sem kaj zbegano gledal naokoli, od kod bo prišla pomoč.

»Was machst du? Co pracuješ?«, se je vslo name z vseh strani. Tudi s tem si nisem vedel kaj pomagati.

»Niks arbajter,« sem odgovoril. Če bi kaj delal, pa ne bi bil tukaj, sem si mislil, vendar sem bil kar lepo tiho.

»Was bist du vom Beruf?« (Kaj si po poklicu) je spet padlo odrešilno vprašanje z uradne strani.

»Inštalater za vodo,« sem odgovoril.

»Also, Fachman?«

»Jawohl!«

»Baracke X«

Gradil sem krematorij

Tu pa se že začenja moje zločinstvo, saj baraka X ni bila nič drugega kot gradnja novega krematorija, ker stari ob takšni »hiperprodukciji« ni več zadoštoval. O vodovodarstvu nisem imel niti pojma. »Dolbsti stene za cevi boš že znal,« me je potolažil kapo. Delal sem tako, da sem imel kožo na prstih leve roke kmalu temeljito razmrcvarjeno. Na obveze ali kakšno žavbo nisem niti pomislil, zato pa sem prste večkrat obilnil. Nekeč me je v takšnem trenutku zalotil »esman« in mi jo, zabušantu, temeljito primazal okrog ušes, nato pa ga je že odneslo v drug prostor. Tam je čepele na tleh kakšnih pet ali šest pravih strokovnjakov, ne takšnih, kot sem bil jaz, ki so študirali načr-

te. Tudi njih je imel »esman« za zabušante, zato jih je krepko obrcal po zadnjicah, ki so bile kakor nalašč za to nastavljene. Med obrcanimi je bil tudi glavni kapo, ki se je pritožil pri podjetniku, ki je gradil krematorij. Od takrat je bilo brcam in klofutam v baraki X konec.

Tako sem počasi dolbel, kjer so mi zarisali, tudi v pršni kopeli, vendar tu samo do stenskega umivalnika. Vseh šest prh na stropu je ostalo brez vodne napeljave, ker so bili tuši vgrajeni samo za kamuflažo.

Poskusi na rastlinah, oranje z ljudmi ...

Naslednje leto, to je leta 1943, sem prišel na plantažo kot strokovnjak za agronomijo. Na to delovno mesto me je priporočil Foltej (Hartman-op.ured.), ki je v taborišču vodil slovenski pevski zbor. Najprej sem delal na poskusnem polju in moja stroka so bila gnojila, pa ne tista umetna, ampak čisto naravna. Tako je na primer Jamničan Vrbanov Srečko pripeljal s traktorjem goveji gnoj, jaz pa sem ga trosil. Od časa do časa sem se naslonil na vile in delal po preizkušnem receptu – z očmi. Srečko je mislil, da je traktor prazen, ker je bilo zadaj vse mirno, zato je potegnil in jaz sem se lepo usedel na gnoj. Pa mu tega nisem zameril, ker sem že od nekdaj navajen, da se večkrat znajdem v »dreku«. Gnoj smo stlačili v kravje rogove in vse skupaj vložili v kompost.

Drugo pomembno gnojilo je bil »skretovec« ali »latrinovec«. Prava stranišča »na štrbunk« že takrat niso bila v modi. Res je, da po njih nismo imeli veliko spuščati, vendar čez tisoč ljudi kljub pomankanju le spravi nekaj skupaj. Kako prav je imel Hinko Smrekar, ko je pod neko karikaturu napisal: »Umreti, bratje težko ni, iz prazne srati, to boli.« Š fecalijami napolnjene

rogove smo čez čas vzeli iz komposta ter vse skupaj zmetali v sode z vodo in temeljito premešali. To reč smo nekaj časa pustili, da se je »pacala«, nato pa smo s tem pobrizgali prazne ali že posejane njive.

Njiv nismo orali, ampak smo jih le prelopatali, saj je bilo delovne sile dovolj in še poceni je bila. Po prekopavanju je bilo treba njivo še povaljati, da je bila ravna kot asfaltna cesta. Glavni pridelek sta bi-

la majaron in poprova meta.

Neka njiva je bila določena za krompir. Kot strokovnjaka za sajenje sva bila določena jaz in nihče drug kot slavni Johan Bach. Doma in v bližnjih vaseh je bil znan kot imeniten muzikant. Poleg tega je bil tudi vinogradnik in kmet in je sploh vse znal. Vprežne živine ni bilo, zato so za plug določili osem jetnikov. Strokovni vodja ekipe Hanzek je skupino jetnikov razdelil tako, da so štirje vlekli plug, štirje pa so med tem počivali, jaz pa sem metal krompir v brazde. Izkazalo se je, da so bili vsi ti »voli« poljski duhovniki. In tako je šlo gor in dol, zamenjava, in spet gor in dol, vmes še malo počitka, ter spet menjava. Jaz pa sem vlagal krompir po razmaku, ki ga je na palici zarezal Hanzek.

»No, pa še mene malo pusti k plugu, da ne bo po vojni samo tebe hudič v podobi posvetnega in duhovnega sodišča za vrat prijel,« sem mu predlagal. Ne morete si predstavljati, kako hitro je bila vprega na koncu njive, ko sem za plug prijel jaz. Hanzek pa s tem ni bil zadovoljen, saj se ja za plugom komaj poznala črta, pa še ta ja bila podobna televizijski oddaji, tisti »cik-cak«. Moj »šef« je strokovno ugotovil, da sem še za kmeta preneumen, zato me je službe orača za vselej razrešil.

Oba sva se konec pomladi leta 1945 srečno vrnila domov in čakala, kdaj naju bo začopila roka pravice. Med čakanjem je Hanzek godel in pil, pil in godel. Ko pa je videl, da so vsa sojenja vojnim zločincem šla kar tako mimo njega in da se zanj nihče ne zmeni, se je nekega dne prostovoljno javil pred božjim sodiščem.

Pulil sem nohte.

To sta šele dva vojna zločina. Tretji, najhujši, šele pride. Nedavno sem namreč iz zanesljivega vira zvedel, da sem nekeje v zaporu ali internaciji sojetnikom nohte pulil.

Prav natančno se tega zločina ne spominjam – je že več kot trideset let od tega in sploh, kateri zločinec pa svoj zločin kar takole prizna. Ker pa me je na ta zločin spomnil nekdo v taki hiši, kjer v podobi merlota točijo neizpodbitno resnico, mi ne kaže drugega, kot verjeti in odkritosrčno priznati, da sem delal tudi take zločine. Kaj bolj natančnega o tem, kdaj, kje, zakaj in koga sem pripravil ob nohte, nisem mogel zvedeti, čeprav nekateri ljudje to bolj ali manj natančno vedo. Ljudski glas pa je božji glas!

Strahovitost tega zločina se nam prikaže, denimo, v Begunjah, kjer je bilo bolha na pretek. Pri uničevanju tega sovražnika pa si nohte krvavo potreboval; z njimi si se lahko praskal ali pa bolhe celo pobijal. Pri lovu na bolhe smo kar tekmovali in spominjam se, da jih je nekdo v eni uri kar čez sedemdeset fental. Današnji mladini, ki komaj ve, kako bolha ali uš od blizu zgleda, naj pojasnim, kako bolho spraviš na oni svet. Osliniš kazalec in palec, ujameš bolho, jo pomencaš, da jo s tem omotiš, jo položiš na trd predmet ali kar na noht leve roke in jo z nohtom desnega palca pritisneš in ko reče »pk«, greš lahko po drugo.

V Dachau Nemci bolh sicer niso internirali, ampak so se leta 1944 pojavile uši. Veliko teh živalic sicer ni bilo, so bile pa bolj nevarne, ker so ti iz hvaležnosti za podarjeno kri rade pustile tifus. Temu je navadno sledila brezplačna uporaba krematorija.

Kljub raznim iznajdbam so imeli nohti v tistem času nadvse pomembno vlogo. Če pa si si organiziral še krece ali srbečico, pa je bilo vseh deset nohtov premalo.

Dandanašnji, ko skoraj ne poznamo ne bolh ne uši, so tudi nohti izgubili svoj pomen. Postali so celo škodljivo orodje, posebno, če je človek malo neroden. Kako poučen pregovor poznamo: »Ne praskaj se tam, kjer te ne srbi.« Moja malenkost velikokrat ni upoštevala tega dobronamernega pregovora. Kako hvaležen bi lahko bil danes tistemu, ki bi me v pravem času odvrnil od te nevarnosti in mi populil nohte.

To pa je velika olajševalna okoliščina pri mojem vojnem zločinu – puljenju nohtov. Ampak zamerim vsem pričam in breznohtnikom, da me ne prijavijo pristojnim oblastem ali Wiesenthalu ali pa da bi se mi vsaj spodobno zahvalili, ker sem jih rešil nevarnega praskanja tam, kjer jih ne srbi.

Če pa še to ni dovolj, da bi dr. Hessu v passauskih zaporih lahko delal družbo, pa še tole: iz taborišča sem prišel živ in skoraj zdrav, da še danes na vso jezo nekaterih zemljo tlačim. Ali ne, tu pa spet nekaj ni v redu!

JUSTIN AŽMAN

Übermensch 1944, linorez Dore Klemenčič – Maj

Izidorjev najlepši kres

Prisluhnimo, kaj je o svojem otroštvu in svojih sorodnikih pa kasneje o soborcih, povedal tovariš Franc Kunšič-Izidor iz Bohinjske Bele pri Bledu.

Franc se je rodil v delavski družini na Bohinjski Beli, 18. avgusta leta 1926. Po domače se je pri njih reklo »pri Slamneku«. Oče je bil že pred vojno socialist in je na smrt sovražil okupatorje in zadrževalce. Udeležil se je celo izjalovljene decembrske vstaje in se potem vrnil domov. Že nekaj časa je bil član komunistične partije in je zato po vrnitvi prevzel nalogo terenskega obveščevalca. Šel je k partizanom in kmalu padel. Tudi Francetova sestra Minika je sodelovala v mladinski organizaciji na Beli in so jo aretirali.

France se spominja, kako ga je še kot šolarčka prevzelo pripovedovanje Skminčevega botra v prvi svetovni vojni. Že takrat se je vprašal, zakaj morajo padati nedolžni ljudje.

Ko se je pričela druga svetovna vojna, je bil France v zadnjem

letniku osemletke. Končal je ni, pa tudi na urad za delo v Radovljici ni prišel. Na poti je videl, kako Nemci streljajo talce in se je vrnil domov, da vse to pove očetu.

Od prvega dne zasedbe je sodeloval kot skojevec v diverzantskih akcijah pri napadih na vojašnico, ko so mladinci iz nje odnašali orožje in strelivo. Kdo natančno je pravzaprav vse organiziral, ni vedel, a vedel je, da je to komunistična partija. Že takrat je srečal pomembne ljudi, pa je za njih imena izvedel še kasneje, pri partizanih. Kajti v gozdove je odšel kmalu, saj mu je grozila aretacija. Pristopil je v drugo četo Poključskega bataljona. Zaradi drobne postave ga je kuhar poimenoval Izidor in to je postalo njegovo partizansko ime. Na Poključki Izidor ni ostal dolgo; od poletja 1943 je bil na Jelovici. Tam so julija 1943 ustanovili Gorenjsko brigado in takrat se je začela zanj prava trnova pot. Dodelili so ga v drugi bataljon, ki mu je poveljeval koman-

dant Martin Drolc-Krtina, komisar pa je bil Franc Jernej-Milčec. Na Martinj vrhu so bili obkoljeni, toda prebili so se brez žrtev. Borbe so se nadaljevale, prehodi iz obročev v obroče pa tudi. Najbolj se spominja borbe na Krimu in potem na Ljubljanskem vrhu, kjer so prevzeli več ranjencev od Šerčerjeve brigade in jih na ramenih odnesli na Rog.

Kapitulacijo Italije je dočakal na Travnici gori. Takoj so se podali v Dolenjo vas in napadli italijansko kolono ter zajeli 1200 vojakov, pa avtomobile, orožje in strelivo. Tako opremljeni so odšli na Turjak. Borbe na Turjaku so v glavnem izbojevali borci Izidorjeve brigade, ker so drugi predvsem zasedli vpadnice, da Italijani ne bi dobili pomoči. Ujeli so 700 Italijanov, po tednu hudih bojov. Tam je bil ranjen v roko. Najlepši trenutki za borce so bili, ko je komandant Dule prebral pohvalo in preimenoval brigado v »sedmo udarno brigado Franceta Prešerna«.

Nato je brigada odšla na Gorenjsko in se vključila v Triglavsko divizijo, kasneje 31. divizijo. Na poti so imeli še hude boje, ker so Nemci prav takrat pričeli s šesto ofenzivo. V tistem času je bil Izidor dodeljen za kurirja pri glavnem štabu divizije. Petega januarja 1944 je bil sprejet v komunistično partijo, nakar so ga dodelili za vodnika voda VDV na območju Gorje-Bled. Bil je stalno v akciji, prišel je celo na Primorsko, v Banšce, Baško grapo in zopet nazaj na Gorenjsko. Ves čas pa so ga ščegetale deske na Mulejevi žagi na Rečici pri Bledu. Izbral si jih je za velik prvomajski kres leta 1944. Takrat naj bi jih Nemci tudi odpeljali v domovino. Trije borci, on, Cene in Zvonko so izvedli akcijo in to je bil najlepši kres, ki so ga borci kdaj videli. Kasneje je bil Izidor še enkrat hudo ranjen, strel ga je zadel v prsa.

Zgodilo se je v rodni vasi Bohinjski Beli, kjer živi še danes.

JOŽE AMBROŽIČ

Med prvo svetovno vojno je bil Karlo telefonist v 97. tržaškem pešpolku v Galiciji in Karpatih. Kot ujetnik je prišel čez Ukrajino in Odeso na Madžarsko. Že 1918. leta pa je bil v Mariboru med Maistrovimi borci za severno mejo. Spet je bil pri telefonistih skupaj z Antonom Trebštom, ki še živi v Kobari-
du in pokojnim Andrejem Kebrom iz Volčje Drage. Po nenadni avstrijski protiofenzivi se je Velušček s tovariši kmalu znašel v Ljubljani, kjer so bili odpušteni. Tako sta Velušček in Keber prepeščila pot iz Ljubljane skozi Idrijo do Čepovana in Anhovega. Šele tu sta se preoblekla v civilne obleke in nadaljevala pot proti domu.

Zatem se je Karlo Velušček zaposlil kot voznik mestnega tramvaja. To delo je opravljal polnih štirinajst let. Zaradi poškodbe levega kolena je bil 1935. leta invalidsko upokojen, čeprav ta poškodba kolena ni bila poglaviti vzrok za upokojitve. Fašistični raznarodalci so namreč komaj čakali, da bi izpodrinili domačega člo-

Karlo

veka in vrnili na njegovo mesto Italijana, seveda z izkaznico fašistične stranke.

Zgodilo se je celo, da je bil Karlo 1930/31. leta za več kot eno leto odstavljen kot voznik tramvaja in določen na delovno mesto čistilca proge in to samo zaradi tega, ker je z nekim domačinom govoril slovensko.

Spričo vsega tega in še drugih ponižanj, ki jih je Karlo doživel, se ni čuditi, da se je že kar takoj na začetku odzval pozivu OF, ko se je tudi v Gorici začelo ilegalno delo. Do kapitulacije Italije je bil Karlo povezan z delom OF v zgornjem Posočju.

Gostilna Koren v Kobari-
du, pa nekatera mesta na Žagi in Soči pri Bovcu, so bila Karlo dobro znana, saj je tam ničlikokrat puščal in prejemal strogo zaupno gradivo. Še pred koncem vojne je moral pobegniti iz Go-

rice. Prišel je v Kojsko, od tam v Bovec, oziroma Sočo. Takoj po osvoboditvi se je Karlo znašel v Trbižu kot mobilizacijski referent. Od tam je prišel v Idrijo, kjer je bil junija 1945. leta odpuščen iz enot JLA.

Delo pod zavezniško vojaško upravo je bilo podobno ilegalnemu delovanju med nemško okupacijo. Karlo je že kot partizan postal član KPJ in je vrsto let tvorno sodeloval z okrožnim in mestnim odborom v Gorici, vse skozi pa se je spretno izmikal aretacijam in zaporom. Septembra 1947. leta sta bili odpravljene coni A in B in Slovensko Primorje je bilo priključeno k Jugoslaviji. Karlo je kmalu postal član KPI. Delo v pokrajinsko vodstvo KPI pa je 1948. leta obsodilo Jugoslavijo in z odobravanjem sprejelo Stalinovo rovarjenje. Takrat je Kar-

lo izstopil iz KPI in se vključil v socialistično stranko, katere član je še sedaj.

Med številnimi deli, ki jih je Karlo opravljal v svojem dolgem življenju, se tudi spominja let, ko je kot kolporter Primorskega dnevnika sleherni dan po Goriškem prodajal slovenske časopise. Pred dobrimi desetimi leti se je že »drugič upokojil«.

Še 1921. leta sta se »vzela« z Olgo Rotovo, doma iz Žage. Ni še dve leti tega, ko sta bila skupaj na obisku v domačem kraju, kamor sta vedno rada zahajala in se tudi dobro počutila. Slehernega obiska pri nas sta se že dolgo prej veselila. Morda celo preveč, kajti Karlova žena je na enem takem obisku v domačem kraju julija 1975. leta umrla. Zdaj živi Karlo sam v Gorici, se čisto napoti čez mejo k nam, kjer je še vedno najraje med svojimi starimi prijatelji... Skupaj obujajo spomine na nekdanje težke dni, vendar Karlovim šegavim besedam vedno radi prisluhnejo tudi številni drugi poslušalci.

CIRIL ZUPANČ

Med narodnoosvobodilnim bojem so četniki izdajali list Ravnogorec. Med drugim so v njem pogosto pisali, da so oni ljudje mehkega srca. Ko sta dva stara Srba komentirala neki članek, v katerem je pisalo, da so četniki ljudje z mehkim srcem, sta to potrdila s temile besedami:

– So pa res dobričine ti četniki. Pred nekaj dnevi so nam Nemci odgnali iz vasi krave, četniki pa koj naslednjega dne še teleta. Pravijo – da ne bodo otroci ostali brez mater.

Dnevi v taborišču so bili dolgi, predolgi. Ena čakajočih na svobodo, ena tistih, ki so še upali, da prežive, je bila tudi tovarišica Milka Šmid s Češnjice v Železnikih. »Napotnico« za taborišče si je pridobila s trosenjem letakov po Kranju in tako so jo Nemci kot dvajsetletno dekle leta 1944 odpeljali v Ravensbrück, enega najstrašnejših koncentracijskih taborišč, in pozneje v Glewe, kjer je delala v tovarni letal.

Ni mi pripovedovala o dneh trpljenja, ko je prestopila ta vrata smrti. V svoji pripovedi se je spominjala dni, ko je bilo že čutiti prihajajočo svobodo.

O bližajoči svobodi so pripovedovale nove jetnice, zlasti politične, ko so prinašale vesti o položaju v svetu. Pa še nekaj jim je dalo slutiti konec vojne: V začetku aprila je v tovarni, kjer so delale, zmanjkalo vode in elektrike, da so, namesto da bi delale, ure in ure stale v vrstah.

Tako je bilo tudi prvega maja. Tokrat so stale zaradi Poljakinje, ki si je prisvojila kos lesa, da bi spekla materi kruh. Stale naj bi ves dan, če

Ljudje mehkega srca

katere ne bi prej izdala njenega imena. Jetnice so seveda trdovratno molčale, čeprav stanje ni bilo niti najmanj prijetno.

Zavijanje siren je najavljalo letalski napad, zaradi katerega so jetnice preživele ves dan zaklenjene v barakah. Ko so dobile večerjo, je bila marsikatera presenečena, saj ni pričakovala kaj boljšega kot plesniv kruh in vodo. Jedilnik prvega maja pa je bil sestavljen iz ričeta z mesom in kruha z margarino.

Drugo jutro ni bilo zbora. Esesovci so skakali na tovarnjake in panično bežali. Kaznjenke so šele čez nekaj časa dojele, kaj se dogaja. Poljakinje, poleg Židinj najbolj mučene in zaničevane, so se vrgle na nečloveško mučiteljico »policajko«. Francozinje so, ko so zagledale francoske ujetnike, stekle iz barak. Slišati je bilo rafal, francozinje so se vrnile z ranjeno tovarišico. Skriti nemški vojak jih je navdal s takim strahom, da nekaj časa sploh niso upale na plano. Šele, ko so prišli vojaški ujetniki, se je v taborišču sprostil vse veselje, veselje zaradi neizpolnjenih želja, ki so jim dolga leta ležale globoko v srcih.

Svoboda! Svoboda v ruskem, češkem, poljskem, grškem, francoskem, slovenskem jeziku. Beseda, ki ni samo beseda, pač pa mnogo več. Dan, na katerega so dolgo čakale, je prišel. Mnoge ga niso dočakale! Toda tisti, ki živijo, živijo! Sestrane jetnice so planile v skladišče hrane in ga kljub opozorilom zdravnikom izpraznile. Hotele so pojesti tisto, česar niso dolgo v vojnih letih in o čemer so se tako željno pogovarjale na apilih. Marsikatera je to plačala z življenjem.

Drugi dan se je pojavila še večja želja. Domov! V domovino! Slovenke so odšle v mesto, kjer naj bi bil zbirni prostor. S svojimi ranjenkami so prehodile dolge kilometre, doživele krajo nujno potrebnega voza, se prevozile za dolga leta... Angloameričani so jih pripeljali do Podrožce, kjer jih je z napisom »Domovina, ti si kakor zdravje« in veliko rdečo zvezdo pričakalo mnogo ljudi.

Taboriščniki so bili zdaj ljudje in ne več samo številke!

Tovarišica Milka je nadaljevala pot s svojo tovarišico. Iz vlaka sta stopili v Škofji Loki in peš krenili v Železnike. Na pol poti sta se srečali z mladinci, ki so jim priredili sprejem in ju odpeljali domov. Dolga pot iz taborišča, ki se je začela drugega maja, se je končala štirinajstega avgusta.

Taboriščniki, ki so ob odhodu pustili doma družine, so imeli v mislih samo eno vprašanje: »So naši še živi?« Veliko jih je našlo prazne domove... Že zaradi njih in drugih žrtev za svobodo, ki jo uživamo danes, moramo reči: Ne več vojne! Ne več števil! Ne več krematorijev! Nočemo nobenega novega Hitlerja!

NIKA DOLENC

Boj ranjenca v ognju do smrti

Franc Žibert-Henrik iz Zgornje Brezovice v domačinski občini je sodeloval s partizani že od 1942. leta. Vas je odmaknjena od glavne ceste, hiše pa posejane po obronkih okroglega, pogozdenega hrička.

Februarja 1943. leta so v to vas prinesli partizana Janeza Prašnikarja-Vida s Prevoj pri Dobu, ki od zmrzlin nikakor ni mogel več hoditi. Prepustili so ga v oskrbo Henriku, le-ta pa je ranjencu uredil prostor v topli podstrešni sobi. Pri Ulčarju, pravijo po domače tej hiši, v kateri je bil bolnik.

»Joj, kako so nas našgali na Kališah,« je Vid pripovedoval Henriku, »Ze prvi dan so nas napadli. Veliko jih je padlo, nekaj so jih ujeli, precej se jih je razhajkalo, koliko pa je bilo ranjenih, ne vem. Jaz

od ceste Kamnik-Gornji grad. Kot v Kamniškem Zborniku opisuje udeleženec te bitke Mirko Podbevšek-Lado, je štab bataljona stražarjem ukazal, da nihče od vaščanov ne sme zapustiti vasi. Dotlej je bilo že preveč izdaj in grenke izkušnje, plačane s krvjo, so terjale največjo previdnost. A je lisjak Grega Sušnik le prepričal stražarja, da mora nujno v Kamnik po zdravila, ker ima bolnika v hiši. Toda, ni šel po zdravila, temveč na gestapo.

Popoldne so Nemci vas obkolili. Posledice nenadnega napada z vseh strani so bile grozljive: 22 borcev je padlo, 18 je bilo ujetih, okoli 15 se jih je razhajkalo. Bataljon je v vas prišel s 60 do 70 novinci, ki so bili neoboroženi in se v nastali situaciji niso znašli.

povedal napačni osebi; agentu gestapa, le-ta pa ni o tem obvestil Ulčarjeve, marveč je orožnika naznanil gestapu.

»Odpravljaj sem se na pot k partizanom v gozd. Pri kapeli na koncu vasi so me ustavili Nemci in me aretirali. K sreči pri preiskavi niso ničesar našli. Odvzeli so mi le daljnogled, ki je bil namenjen partizanom. Pošte niso dobili, ker sem imel dobro skrito v škornjih.

Nekaj dni pred prihodom Nemcev v vas, me je Janez Prašnikar-Vid zaprosil, naj ga odnesem iz sobe na skedenj. Rekel mi je, da se bo v senu počutil bolj varnega. Saj je res, sem si mislil in izpolnil njegovo željo. Ga bo to rešilo, sem razmišljal, ko so me gnali proti domu. V hiši so bile še moja pokojna žena, njena sestra Danica in tašča.

Policisti so zdrveli v hišo in začeli iskati partizana. No, nič niso rekli, kaj iščejo, a sem posumil, da je nekdo povedal, kje leži bolnik. V tem času me je na dvorišču stražil nemški orožnik, po rodu Korošec. Če najdejo bolnika, me ustrelijo, mi je ključalo v srcu. Beži, dokler je še čas! Stražarju sem pokazal, da bi rad odlil vodo. Na moje veliko začudenje mi je dal s prstom znak, naj odidem in naj se ne vrnem več, naj zbežim, če si želim rešiti glavo.

Smrtna kazen za tistega, ki podpira bandite, so razglašali Nemci po letakih in časopisih. To smo vedeli vsi in jaz sem vedel, kaj me čaka. Potuhnjeno sem se umaknil do gozda, ki se začne takoj za hišo, tam pa sem začel bežati v nasprotni hrib. Med begom sem slišal od naše hiše streljanje in eksplozije bomb.

Kasneje sem zvedel, kako je bilo. Ker v hiši niso dobili bolnika, so odšli na skedenj. Vid ni čakal, da ga odkrijejo, ampak je prav mednje vrgetl bombo, nato še drugo. Nemci so se umaknili s skednja in začel se je neenakopravni boj. Seno se je vžgalo in Vid je streljal, vse dokler ni zgorel. Z Vidom je pogorelo tudi gospodarsko poslopje. Od tistega dne naprej sem ostal med partizani. Spomin na junaka Vida pa me bo spremljal do konca življenja.

JOŽE VIDIC

Ivo Gabrijelčič

In vendar ju niso našli

Prvi sovražnikov napad na partizansko bolnišnico »Franjo« in ustanovitev njenega sanitetnega ekonomata

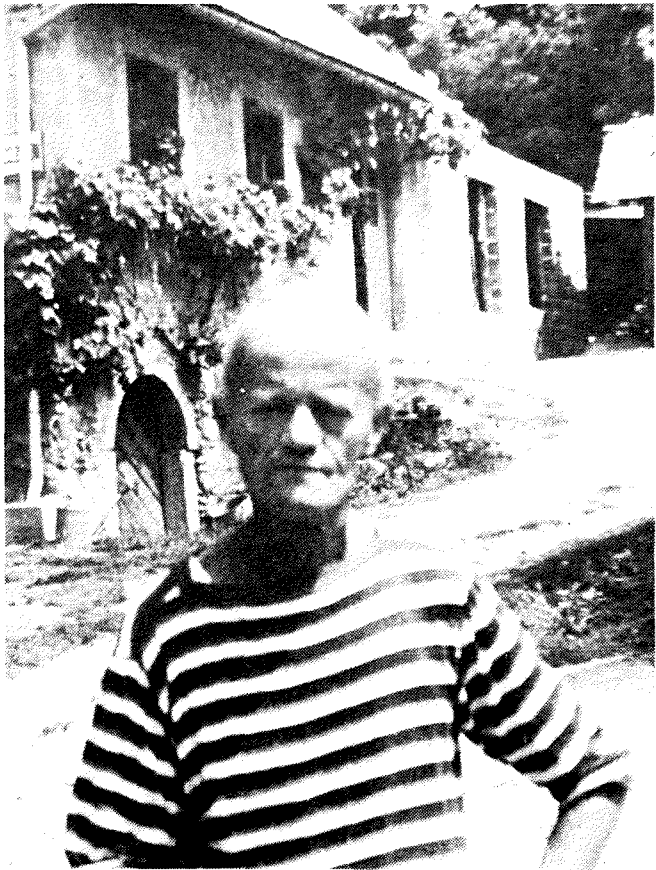
Največ padlih partizanov pa je ležalo na severni strani Brusove grape, kjer je bila skrita sovražnikova zaseda.

Takoj po končani ofenzivi smo intendant ponovno začeli stikati za hrano in jo prevažali v Mrzlo rupo. Ko sva se z Beritom Erzenom napotila zadnji dan aprila iskat hrano, sva na poti iz Banjšic proti Bitežu zaslišala močno topovsko streljanje. Pozneje sem zvedel, da so ta dan Nemci v predpoldanskem času obstreljevali z 28-kalibrskim daljnometnim topom, ki je bil postavljen na tračnicah pred železniškim predorom nad Sočo, ob vznožju Sabotina, na položaje 44. armije, ki je že prodirla proti Trstu. Enak top je bil tudi na železnici pred Plavami. V Bitežu sva z Beritom zvedela, da so Nemci že zapustili Sveto goro in Grgar, zato sva se preko Grgarja napotila na prevalo in opazovala četniško kolono, ki se je pomikala preko solkanskega mostu na drugo stran Soče. Pozno popoldan sva se pomaknila v Solkan in se ustavila na mojem domu. Okrog 22. ure so se četniki vrnili preko solkanskega mostu in naleteli na zasede škofjeloškega odreda, ki so jih pognale nazaj. Beri je drugi dan odšel v Mrzlo rupo, medtem ko sem jaz z nekim partizanom, doma iz Čepovana, odšel v Gorico, v katero je že vkorakala Prešernova brigada. Še isti dan sem se vrnil v Mrzlo rupo in čez nekaj dni so ranjence odpeljali v Gorico in nekaj tudi v Idrijo. Vse osebe z upravo bolnišnice pa smo se 5. maja odpeljali v Postojno in prevzeli v Velikem Otoku vojno bolnišnico.

Kmalu za tem nas je obiskal neki ruski polkovnik. Pričakovali pa smo tudi našega vrhovnega komandanta maršala Tita, ki si je kmalu za tem ogledal v spremstvu svojih visokih oficirjev Postojnsko jamo. Pozneje, po razmejitvi bivše Julijske krajine na dve coni, se je uprava neke kirurške ekipe 4. armije s svojim personalom in ranjenci premestila iz Trsta v Veliki otok in od dr. Pavle prevzela bolnišnico. V tej bolnišnici sem začasno ostal dlje in opravljal intendantsko delo. Glavni intendant pa je bil neki podporočnik Ante. Med osebjem so bili v pretežnem delu stari borci ali zanimivo je, da so se jim v Trstu vrinili tudi nekateri gestapovci in ustaši, ki pa so jih potem v tej bolnišnici odkrili vosovci in jih aretirali. Med aretiranimi je bil tudi neki zdravnik, glavna medicinka, administrator bolnišnice, za katerega so govorili, da je pripadal nekemu udarnemu ustaškemu bataljonu in še mnogo drugih, med katerimi tudi šef krojaške delavnice po imenu Jure, s katerim sva spala v isti sobi.

Po nalogu dr. Aleksandra Gala-Petra, šefa sanitetskega odseka Vipavskega vojnega področja, sem bil konec julija 1945 poklican nazaj k svojim soborcem, ki so bili razmeščeni v Ankaranu.

Konec

Franc Žibert-Henrik pred domačo Ulčarjevo hišo v Zg. Brezovici v domačinski občini, v kateri se je partizan Janez Prašnikar-Vid v ognju boril do smrti

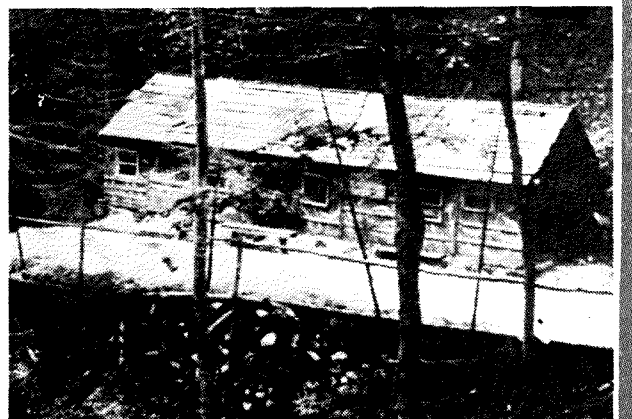
sem bežal po globokem snegu kar brez čevljev in so mi noge zmrznile. Še odrezali mi jih bodo, boš videl! Slutim, da vojne ne bom preživel; nimam upanja,« je tarnal.

Rano zjutraj 19. januarja 1943. leta je Kamniški bataljon prispel v Kališče, vas, ki leži pod obronki Volovljeka, četrte ure hoda

Na nemški orožniški postaji v Domžalah je bil nemški orožnik, ki je simpatiziral z OF. Nekega februarjskega dne je vaščanu Brezovice zaupal, da Nemci vedo, da je v Ulčarjevi hiši partizan-bolnik. Orožnik je bil prepričan, da bo vaščan to povedal Ulčarjevemu. Na nesrečo pa je orožnik znano vest

Dr. Pavla Jerina

Ena od barak bolnišnice »Pavla«

Osebe partizanske bolnišnice »Pavla«

Ranjenci v partizanski bolnišnici »Pavla« leta 1944

Primorski dnevnik spremlja ☆ Primorski dnevnik spremlja ☆ Primorski dnevnik spremlja

Primer Kapplerja

Vojni zločinec v kovčku

TRST, sredo,
17. avgusta 1977

RIM – Iz rok italijanske pravice se je izmuznil bivši esesovski polkovnik Herbert Kappler, šef gestapa v Rimu in človek, ki je dal pomoriti nad 300 nedolžnih ljudi v Ardeatinških jamah.

Vsa zadeva je skorajda neverjetna, saj že meji na absurd. Kapplerjeva žena je imela namreč dovoljenje od vojaških oblasti, da obišče hudo bolnega moža, ki je ležal v vojaški bolnišnici Celio v Rimu. To je delala nepretrgoma že skoraj dva meseca. Pred časom je odšla v Nemčijo in se vrnila pred velikošmarnimi prazniki ter najela dva avta: fiat 132 in lancio beto. S fiatom je prihajala obiskovat tudi vojnega zločinca Kapplerja. Tako je prišla tudi v nedeljo zvečer, s seboj pa je tokrat privlekla velik kovček, ki ga je nemoteno odnesla v možovo sobo. Odšla je ob eni uri po polnoči, vedno z istim kovčkom, ki je bil videti še kar težak. Kako bi ne bil, ko so kasneje ugotovili, da je vanj skrila močno shujšanega esesovca (na zadnjem zdravniškem pregledu julija je tehtal 48 kg). Nekdo celo trdi, da ji je trojica uslužnih karabinerjev, ki so stražili pred vrati, celo pomagala nesti kovček do dvigala.

S tem da je Kappler že dosegel varno zatočišče na ženinem domu v Solltauu, lahko italijansko sodstvo odpiše možnost, da bi ga spet dobilo v svoje roke. To je italijanskemu veleposlaniku v Bonnu, ko je vložil uraden, sicer nekoliko mlačen protest italijanske vlade nemškemu zunanjemu ministru, tudi odkrito povedal podtajnik za zunanje zadeve. Nemško pravosodje izrecno prepoveduje izročitev nemškega državljanca, pa naj je vojni zločinec ali navaadni tat, tujim oblastem. Italijansko pravosodno ministrstvo je sicer napovedalo, da bo zahtevalo izročitev, vendar gre za prazno tratenje časa. Herbert Kappler je v Zahodni Nemčiji prost človek, kot so prosti ljudje Druschke in vrsta drugih nacističnih vojnih zločincev.

TRST, četrtek,
18. avgusta 1977

RIM – V Gornjem Poadižju so baje preiskave, da bi ugotovili, ali obstaja poseben odbor, ki naj bi

pomagal pri pripravi za osvoboditev Herberta Kapplerja. Nekaj časa je v Bocnu živel bivši Kapplerjev tajnik, ki je tudi skrbel za premoženje nacističnega zločinca. Omenimo naj, da je Kappler dočkal konec vojne prav v Bocnu, kjer se je 10. maja 1945 predal v roke britanski vojaški policiji, da ga ne bi zajeli partizani.

Vest o Kapplerjevi prisotnosti v zvezni deželi Niedersachsen so še enkrat potrdili v krogih državnega tožilstva te dežele. Kapplerjeva žena je tudi zahtevala od oblasti, naj za sedaj ne sporočijo, kje se nahaja njen mož. Kaže vsekakor, da še ni v Solltauu, kjer živi Annelise Kappler. V tem mestu se sploh ne prikrivajo zadovoljstva ob njegovem pobegu, ki ga imajo nekako za zmago občanov. Skoraj v vseh izločbah je prisotna Kapplerjeva slika, pred vhod v hišo njegove žene pa so položili ničkoliko šopkov rož.

TRST, petek,
19. avgusta 1977

RIM – V okviru preiskave o pobegu nacističnega zločinca Kapplerja iz rimske vojaške bolnišnice Celio so včeraj aretirali karabinerja.

Medtem postaja čedalje bolj jasno, da je prisotnost Hertzovega fiata 132 pri Tridentu lažna sled, ki naj bi odvrnila pozornost preiskovalcev od resnične smeri, v kateri sta izginila Herbert Kappler in njegova žena Annelise.

Pri vsej zadevi najbolj preseneča arogantno pisanje nemških časopisov, tudi tistih, ki veljajo za napredne. Nepojmljivo je že to, da nudi zahodnonemška vlada potuho nacističnemu zločincu ter jemlje dejansko nase del odgovornosti za nacistične zločine v drugi svetovni vojni, da pa ji pri tem daje prav tudi tako imenovani demokratični tisk pa je res škandal.

TRST, sobota,
20. avgusta 1977

RIM – V množici lažnih sledov, ki jih je pustila skupina, ki je odpeljala nacističnega zločinca Kapplerja iz vojaške bolnišnice Celio ter med številnimi domnevami preiskovalcev nikakor ni lahko izluščiti tisto, kar je za nadaljevanje preiskave pomembno. Kaže vsekakor, da je še kar verodostojno pričevanje uslužbenca, ki je bil dežuren pri vходу na avtocesto, ki pelje na Brenner. Povedal je, da je 15. avgusta približno ob 4. uri privozil avto znamke BMW, ki ga je po

njegovem mnenju vozila Kapplerjeva žena. Na zadnjem sedežu je ležal človek, zavrt v odejo in ki je bil videti zelo bolan.

Nemški časopisi se ne ukvarjajo več z zadevo bivšega nacističnega častnika. Samo hamburški »Morgen Post« pravi, da je operacija bila sad dolgega in podrobnega načrtovanja. Annelise Kappler je pomagalo vsaj 12 oseb, trdi dnevnik, kar izhaja iz številnih lažnih sledi, ki jih je skupina pustila v raznih krajih Italije.

Hiša Kapplerjeve žene v Solltauu je še vedno pod nadzorstvom policije, čeprav so uradno sporočili, da Kappler ni tam. Javni tožilec sodišča v Lueneburgu je namreč povedal, da se zločinec ne more sam premikati, vendar da je njegovo zdravstveno stanje zadovoljivo. Poleg pomoči, ki jo je Kapplerjevi nudila nacistična organizacija iz Münchna (odbor za Kapplerjevo osvoboditev), omenjajo v Nemčiji možnost, da bi ji

pomagal tudi nemški rdeči križ, kar bi bilo izredno hudo, saj gre za uradno ustanovo.

Prihajajo tudi vesti, da je končno tudi v Nemčiji nekdo obsodil pobeg nacističnega zločinca Kapplerja. Majhna skupina kakih sto mladincev je namreč včeraj uprizorila pred hišo Annelise Kappler v Solltauu protestno manifestacijo, da bi poudarili, da se ne strinjajo s tistimi, ki še vedno nosijo cvetje pred njeno hišo.

Zločinec z ženo pod roko – čez prag v svobodo

TRST, nedelja,
21. avgusta 1977

Medtem ko polemika med političnimi silami

plamti, medtem ko se množijo demonstracije, na katerih ljudje izražajo srd in gnev zaradi zopetnega poraza demokracije, policija in karabinjerji pod vodstvom vojaškega sodnika polk. Gentileja nadaljujejo s preiskavo, katere sadovi pa so kaj skopi. Edina domneva, ki je bila doslej potrjena (resnici na ljubo pa ni v njeno verodostojnost nihče podvomil), je, da je pobeg nacističnega krvnika pripravila močna organizacija, ki naj bi se po vesteh iz nekaterih krogov oprla na neonacistično organizacijo »Odesa« in na njene portugalske in »paladin« in »aginterpress«, po mnenju drugih pa na nemške uradne in poluradne ustanove.

TRST, torek,
23. avgusta 1977

Kaže namreč, da je bilo nadzorstvo od januarja dalje veliko bolj ohlapno in se je v bistvu omejevalo le na to, da sta pred Kapplerjevimi vrati sedela orožnika.

»Unità« piše, da so januarja ukinili »strogo vojaško nadzorstvo« (med drugim je bilo v tem okviru predvideno strogo nadzorstvo okrog bolnišnice in čuvaji so bili stalno v neposrednem stiku z orožniki, ki so stražili pred Kapplerjevimi vrati) in ga nadomestili z navadnim.

TRST, sredo,
24. avgusta 1977

Italijanski obrambni minister Lattanzio je podrobno orisal vse uradne, birokratske, disciplinske, upravne in vojaške okoliščine, iz katerih izhaja, kot so komentirali nekateri, da »Kappler sploh ni mogel bežati«. In vendar mu je uspelo. Kako? Tega Lattanzio ni znal povedati, čeprav je tokrat (k sreči) opustil neprepričljivo prvo verzijo o begu v kovčku žene Annelise. Lattanzio je sedaj, ko sta ga pričevanja obtoženih in zaprtih karabinerjev postavili na laž, dejal, da je verjetno Kappler zapustil vojaško bolnišnico »Celio« v spremstvu žene Annelise, ki ga je podpirala, on pa se je je držal pod pazduho.

BONN – Točno osem dni po tem ko je od Annelise Kappler zvedela za pobeg nacističnega krvni-

ka iz vojaške bolnišnice Celio v Rimu je zahodnonemška vlada sklenila, da spregovori o aferi, ki je razburila evropsko in svetovno demokratično javno mnenje. V kratki in zelo diplomatski izjavi, ki so jo razdelili skorajda skrivaj nemškim časnikařem in tujim dopisnikom v Bonnu, je glasnik zvezne vlade Armin Gruenwald v bistvu le potrdil, da je Italija 18. avgusta zahtevala izročitev Herberta Kapplerja in zagotovil, da bodo zahtevo preučili pristojni zahodnonemški organi.

TRST, četrtek,
25. avgusta 1977

Medtem se marsikomu vsiljuje dvom, da pobegli zločinec vendarle ni bil z eno nogo že v grobu, kot bi lahko sklepali po uradnih zdravniških spricvalih.

TRST, petek,
26. avgusta 1977

Zakonca Kappler sta po desetih dneh namigov, poluradnih govorih in domnev, končno imela za potrebno, da uradno dokumentirata svojo prisotnost v ZRN. Dnevniku prvega televizijskega kanala sta poslala sliko posneto v stanovanju še neidentificiranih prijateljev v Hamburgu. Sodeč po izjavi župana Solltauja, ki je kot odvetnik pripravil pogodbo, je Annelise prodala za velik denar zgodbo o pobegu iz Rima v ZRN hamburški časopisni agenciji »Aktion Presse«. Zakonca Kappler bosta torej še obogatela na račun svojega bega, mi pa bomo končno zvedeli, kako je esesovski krvnik lahko nemoteno zapustil svojo sobo.

TRST, nedelja, 28. avgusta 1977

RIM – Dve neonacistični skupini iz Zahodne Nemčije sta pomagali Kapplerjevi ženi, da je spravila moža iz rimske vojaške bolnišnice. To sta skupini »Eta« in »Freiheit für Kappler« (svoboda za Kapplerja), od katerih ima prva sedež v Frankfurtu, druga pa v Münchnu.

Gornja trditev sicer ne predstavlja absolutne novosti, tokrat pa je še posebno vredna pozornosti, ker je njen avtor pravi izvedenec v zadevah, ki imajo kakršnokoli zvezo z nacizmom: sam Simon Wiesenthal, znameniti lovec na nacistične zločince.

LOGATEC

Nesposobne so zamenjali

V logaški občini imajo borci pet krajevnih organizacij ZB in en aktiv ZB v kombinatu lesne industrije v Logatcu. Krajevne organizacije ZB v Lazah, Hotedršici, Rovtah, Gornjem in Dolnjem Logatcu, so že opravile svoje redne letne konference, zato sem prosil predsednika občinskega odbora ZZB NOB v Logatcu FRANCA JERINO, da oceni enoletno delo krajevnih organizacij ZB in prizadevanje ter načrte za prihodnje.

»Letne konference so predvsem pokazale, da so borčevske organizacije na našem območju še vedno delavne in tvorne v večini primerov. Tam pa, kjer smo ugotovili nedelavnost, kjer niso uresničevali sprejetih sklepov, smo takoj zamenjali odbore s sposobnejšimi in delavnimi člani. Še pred leti smo namreč sprejeli sklep, da je prav vodstvo odgovorno za uresničevanje sprejetih sklepov.

Moram reči, da so člani naših borčevskih organizacij namenili na letnih konferencah veliko časa razpravi o srednjeročnem programu razvoja naše občine, pri čemer so se v polni meri zavedali, da so dolžni tudi sami po svojih močeh sodelovati pri uresničevanju tega programa. Seveda niso pozabili na svoje krajevne težave, s katerimi se srečujejo vsak dan. Namreč, niti v eni izmed vseh sedmih krajevnih skupnosti nimajo asfaltiranih vseh pomembnejših cest, urejene kanalizacije, javne razsvetljave, v hribovskih vaseh in zaselkih primerne električne napeljave itd.«

● Tudi na vašem območju se ne boste mogli ogniti novim določilom odloka, ki ureja priznavalnino, katere naj bi v prihodnje prejeli le tisti borci, ki imajo priznano dvojno štetje. Med 450 člani ZB boste zagotovo naleteli na težave...

»Prav gotovo. Zavedamo se, da bodo nekatere družine, ki sedaj dobivajo priznavalnino v prihodnje, po določilih novega odloka, ostale brez nje, celo socialno ogrožene!«

● Ste morda že kaj razmišljali, kako boste reševali take ali podobne primere?

»Menimo, da mora za tiste ljudi in družine, za katere zagotovo vemo, da so med NOB sodelovali z nami, poskrbeti socialna služba pri občini. To pa naj bi pomenilo, da bodo ti ljudje dobili socialno pomoč občine v približno enakem znesku, kot so ga do sedaj prejeli v obliki priznavalnine!«

● Kako pa je pri vas poskrbljeno za zdravstveno varstvo borcev?

»Ze tri leta imamo v Logatcu dispanzerje za zdravstveno varstvo, dve leti pa že dela zobozdravstveni dispanzer. Pri občinski skupščini pa imamo še referat za borce in občinsko komisijo, ki več ali manj uspešno rešuje vprašanja borcev in invalidov NOV. Poleg tega imamo organizirano tudi patronažno službo za borce, ki so onemogli in potrebni take pomoči.

Pri tem pa moram tudi pohvaliti, oziroma se zahvaliti logaškemu osnovnošolcem, ki onemoglim in ostarelim borcem posvečajo zares veliko mero pozornosti. Ne samo, da jih obiskujejo ob raznih praznovanjih, temveč obiskujejo te ljudi tudi takrat, ko se udeležijo raznih spominskih pohodov in jih pot vodi mimo njihovih hiš.

Naj ob tej priložnosti povem še to, da so učenci osnovne šole »Osem talcev« iz Logatca prejeli za sodelovanje na številnih pohodih ob spominskih obeležjih in za ohranjanje revolucionarnih tradicij NOB plaketo zveznega odbora ZZB NOB Jugoslavije!«

TONE URBAS

ZAPUDJE PRI ČRNOMLJU

Napad na vas

V času štiriletnega narodnoosvobodilnega boja so prebivalci Zapudja, ki leži v vrtačasti dolinici ob vznožju Travnika in Vušca, odigrali pomembno vlogo. Skoraj vsi so organizirano in aktivno sodelovali v NOB, precej pa jih je bilo v vrstah NOV. Zaradi lege

tega gručastega naselja in njegove oddaljenosti od glavne ceste, so se v kraju pogosto zadrževale partizanske enote. Da bi tako tesno sodelovanje vaščanov s partizanskimi enotami preprečili, so vojaki italijanske vojske 19. avgusta 1942 vdrli s Sinjega vrha v vas, ustrelili osem domačinov, požgali petindvajset hiš in večje število gospodarskih poslopj. Mnoge vaščane so takrat odpeljali v internacijo.

V spomin na te dogodke praznujejo vaščani Zapudja 19. avgusta svoj krajevni praznik in tako obujajo spomine na težke in slavne dni naše revolucije. Hkrati z obujanjem spominov si prizadevajo, da bi mladi čimbolje spoznali resničnost teh dogodkov ter rojevanje ljudske oblasti v teh krajih.

Po vojni je bila večina hiš obnovljenih, vendar se je kljub temu precej prebivalcev izselilo, ker jim skopa kraška zemlja ni nudila zadovoljivih pogojev za življenje.

VIKTOR DRAGOŠ

CELJE

Priprave na konference

Priprave na volilne konference osnovnih organizacij ZK, ZB, SZDL in drugih, ki bodo v jeseni, so v celjski občini stekle pravočasno in kot je bilo v Sloveniji dogovorjeno. Zapišimo nekaj pozitivnih izhodišč v okviru kadrovskih in vsebinskih priprav.

Vsi sekretarji osnovnih organizacij ZK so najprej poslali posebno številko biltena, ki ga izdaja občinski komite ZK. V njem je na preprost in razumljiv način prikazan celoten splet sicer zelo zapletenih vsebinskih, kadrovskih in organizacijskih predpripav. Nekatere krajevne organizacije ZB pa žal še vedno rešujejo stare sklepe, ki jih je treba uresničiti do volitev, zato se na volitve še niso veliko pripravljale. Upamo, da si bodo kljub temu uspele pripraviti dobre kadre za prihodnji odbor. Prav tako se dogaja tudi v krajevnih organizacijah SZDL, kjer kadrovske komisije še niso pripravile celotne nove liste za bodoče volitve.

Na kadrovske priprave gledajo v Celju zelo celovito, saj poleg potreb posameznih organizacij upoštevajo tudi potrebe v našem samoupravnem in skupščinskem sistemu.

VIKTOR DOBRIŠEK

BAZOVICA

Spomin na ustreljene borce proti fašizmu

Nekdanji člani protifašistične organizacije TIGR se vsako leto spominjajo tovarišev, ki so bili 6. septembra 1930 ustreljeni na Bazovici pri Trstu. Obsojeni so bili dan pred tem na znanem tržaškem procesu pred posebnim fašističnim tribunalom. V ranem jutru so pod fašističnimi streli padli Ferdo Bidovec, Zvonimir Miloš, Franjo Marušič in Lojze Valenčič.

Posebni fašistični tribunal, ki je na hitro roko v Trstu 5. septembra 1930 obravnaval skupino osemnajstih aretirancev, od katerih je štiri obsodil na smrt, ostale pa na zaporne kazni od štirih do štiridesetih let, je bil deležen zgražanja in obsodbe večine svetovne javnosti. Globoko je odjeknila obsodba med našimi rojaki na Primorskem in po vsej Jugoslaviji, pa tudi v časopisih drugih držav so bili napisani dolgi komentarji in obsodbe (na Čehoslovaskem, v Franciji, Angliji, Belgiji in drugod). Vsa svetovna javnost se je zgražala nad tem gnusnim zločinom.

Fašisti so bili prepričani, da so s to obsodbo zadali smrtni udarec protifašističnemu gibanju na Primorskem, a so se pošteno zmotili. Še bolj se je razmahnil boj za narodnostne pravice in narodnostni obstoj in končno tudi zmaga nad fašizmom.

SREČKO ŠORLI

CELJE

Življenjska vprašanja reševati tudi poleti

Kljub poletnim tako imenovanim počitniškim mesecem organizacije ZB in vojaških vojnih invalidov na območju mesta Celje ne počivajo. Sestajajo se redno, ker so njihovi člani vedno potrebni pomoči. S tem redno spremljajo in sodelujejo pri pravičnem urejanju materialnih, stanovanjskih in zdravstvenih vprašanj borcev, aktivistov in vojaških invalidov. Posebno pomembno je prizadevanje, da bi v razna zdravišča napotili čim več borcev in vojaških invalidov, seveda v tesnem sodelovanju z zdravstvenimi organi in občinskimi referatom za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov.

Ne bi želel številčno navajati, kolikokrat so krajevne organizacije ZB posredovale za svoje člane pri uveljavljanju posebne dobe, pri prejetju priznavalnine ali pri dodelitvi enkratne pomoči. Seveda imajo krajevne organizacije pri reševanju teh pomembnih vprašanj večkrat precejšnje težave, zato pa je še toliko bolj pomembno, da se redno sestajajo tudi v poletnih mesecih, saj življenjska vprašanja borcev tudi poleti ne počivajo.

Krajevne organizacije ZB in vojaških invalidov na celjskem območju organizirajo za svoje člane tudi številne izlete v razne partizanske kraje, pripravljajo in udeležujejo se raznih praznovanj ter pripravljajo dostojne pogrebe svojih umrlih članov. Veliko dela pa jih čaka še ob pripravah na volilne konference.

VIKTOR DOBRIŠEK

VALOVINE PRI PULI

Prijetno srečanje z borci

Mladinska in partizanska pesnica tovarišica Vida Brestova je 18. avgusta organizirala v počitniškem domu ZZB NOV »Pohorje« v Puli srečanje otrok in borcev, ki so na letovanju in rekreaciji v tem naselju.

Otroci in odrasli so napolnili skoraj celo teraso. Tovarišica Brestova jim je prebrala nekaj svojih pesmi, nato pa pripovedovala o svojem bogatem partizanskem življenju. Njeno pripovedovanje so otroci tako pazljivo poslušali, da ni bilo slišati nobene glasne besede. Ko je pripoved končala, so jo otroci prosili, naj še pripoveduje. Na pomoč so ji priskočili borci Jože Klep z Raven na Koroškem, Štefan Tompa iz Ljutomera in Jože Štajnar iz Prevalj. Tudi oni so pripovedovali o bojih s fašisti in tudi njih bi otroci še naprej poslušali, vendar je bilo treba pripraviti kosilo. Tovarišica Brestova jim je obljubila, da se bo z njimi kmalu spet srečala.

JOŽA PRETNAR

naš tovariš
TV 15

JESENICE

Program komisije za internirance, zapornike in deportirance

Nova komisija za internirance, zapornike in deportirance, ki jo je imenoval novo izvoljeni občinski odbor ZZB NOV Jesenice, je na zadnjih treh sejah pripravila program svojega dela. Za predsednico je izvolila tovarišico Rezko Prešeren, ki je znana kot aktivna delavka v organizaciji ZZB NOV vsa povojna leta.

Poleg priprav na srečanje zapornikov, internirancev in deportirancev jeseniške občine, ki je bilo ob krajevnem prazniku na Hrušici in je kljub slabemu vremenu dokaj dobro uspelo, pripravlja komisija za svoje člane in njihove svojce dva izleta v kraje, znane iz naše težke preteklosti. Dne 7. septembra bodo obiskali Gonars in Rižarno v Trstu, 3. septembra pa se bodo odpravili na tridnevni izlet po poteh naše revolucionarne preteklosti. Obiskali bodo Stari pisker v Celju, Frankolovo, muzej v Ptuj in grad Borl, Titov rojstni kraj Kumrovec, Stubice, muzej v Brežicah, Bazo 20 v Kočevskem Rogu, Črnomelj, Gorski Kotar ter ob vračanju Turjak, Urh pri Ljubljani ter Dražgoše. Tako bodo udeleženci izleta obiskali kraje, kjer se je kalil boj proti sovražnikom naše svobode.

Program dela komisije zajema seveda tudi vso skrb za internirance, zapornike in deportirance, ki so potrebni kakršnekoli pomoči.

SREČKO ŠORLI

LOGATEC

Ob občinskem prazniku v Logatcu

Tončekov dom na Kališču

V letošnjem jubilejnim letu bo tudi občinski praznik občine Logatec primerno obeležen, saj lahko občani pokažejo številne delovne dosežke. Pri tem je potrebno opozoriti na objekte, zgrajene iz sredstev, samoprispevka, ki ga plačujejo občani že vrsto let. Lani so se na referendumu spet odločili, da bodo plačevali dva odstotka neto osebnega dohodka za gradnjo šolskih in zdravstvenih ustanov. Tako so bile do sedaj zgrajene osnovne šole v Rovtah ter Dolenjem in Gorenjem Logatcu, v gradnji je otroški vrtec za 240 otrok, septembra pa bodo začeli graditi še osnovno šolo v Hotedršici. Do leta 1980 naj bi tako zgradili vse potrebne šole v občini in izpolnili obljubo, ki so jo dali občanom ob referendumu.

Tudi delovne organizacije hitro napredujejo. Tako podjetje Valkarton gradi še dve novi proizvodni hali. Konfekcija je že lani zgradila nove poslovne prostore, modernizira pa se tudi podjetje KLI, ki bo gradilo novo kotlovnico ter nove proizvodne prostore. Tudi gradnja zasebnih in družbenih stanovanj nenehno raste, saj trenutno gradijo dva stanovanjska bloka in preko devetdeset zasebnih stanovanjskih hiš.

Za boljšo preskrbo bo poskrbelo podjetje Merkator, TOZD Dolomiti, ki bo v aprilu prihodnjega leta začelo graditi sodobno trgovsko hišo v središču Logatca, za kar je že zagotovljeno zemljišče in denarna sredstva.

Tudi cestno podjetje Ljubljana se vključuje v praznovanje z nekaterimi uspehi in načrti, saj vsako leto uredi nekaj cest, še letos pa bo asfaltiralo cesto

Logatec-Rovte, kar bo še posebej pomembno za razvoj turizma.

Posebno razveseljiva je ugotovitev, da v občini Logatec lani nobena TOZD ni imela izgub, prav tako uspešno pa so gospodarile tudi v prvi polovici letošnjega leta.

Tudi kulturno življenje v občini je zaživelo, saj delujeta dve godbi na pihala ter vrsta pevskih zborov in oktet, ki je preko radia in televizije znan že širši Sloveniji.

Letos bodo v Logatcu začeli praznovati občinski praznik v soboto, 10. septembra, s svečano sejo občinske skupščine, na kateri bo prisotna tudi delegacija pobratene občine Gacka iz Bosne in Hercegovine. Istega dne jutraj se bodo v Logatcu zbrali mladinci iz občin Cerknica, Vrhnika, Ljubljana Vič-Rudnik in Logatca, ki bodo preko kurirske postaja TV-17 in Ljubljanskega vrha odšli na Vrhniko na 3. srečanje aktivistov in borcev, ki bo 11. septembra ob 9. uri. V okviru 3. srečanja borcev in aktivistov na Vrhniki bo revija pevskih zborov, na kateri bodo sodelovali tudi pevci iz Logatca. Srečanja se bodo udeležili številni borci in aktivisti iz logaške občine, nanj pa se pripravlja tudi mladina, ki bo ob cesti Vrhnika-Postojna postavila mlaje. Poskrbljeno bo tudi za avtobusni prevoz na revijo pevskih zborov in godb na pihala v soboto ter na samo srečanje v nedeljo.

FRANC JERINA

BLEJSKA DOBRAVA

Pred krajevnim praznikom

Krajani Blejske Dobreave praznujejo krajevni praznik že dvajset let. Izbrali so si 28. avgust, ker so tega dne leta 1941 prvoborci izvedli akcijo, v kateri so v zgodnjih jutranjih urah minirali in uničili železni drog visoke napetosti v Lipcah pri Dobravi. S tem so za več kot sto ur onemogočili preskrbo železarne na Javorniku z električno energijo. To dejanje je bilo še toliko bolj pomembno, ker so prav takrat valjali pločevino in izdelovali zaščitne plošče za nemško letalstvo. Ta prva akcija je po požigu mosta v Mostah pri Žirovnici, uspešnem boju na Obranci in nekaterih drugih, med prebivalci še bolj utrdila zavest, da se lahko uspešno borijo proti okupatorjem.

Letošnje praznovanje krajevnega praznika je bilo v nedeljo, 28. avgusta ob deseti uri dopoldne. V slavnostnem delu je bil izveden tudi kulturni program, na katerem je sodeloval pevski zbor Vintgar, mladina in cicibani iz vrtca. Popoldne istega dne je TVD Partizan pripravilo športni in zabavni program. Ob tej priložnosti so petim zaslužnim družbenopolitičnim delavcem podelili priznanja OF. Na praznovanje so povabili tudi delegacijo pobratene krajevine skupnosti Ravne-Bate.

Krajevna skupnost Blejska Dobrava je med vojno dala preko 140 borcev v enote NOV, tako da je bil za takratne razmere vsak peti prebivalec tudi borec NOV, v to pa niso všteti aktivisti, ki so delovali doma. V bojih in taboriščih je umrlo 41 krajanov, kar je bila težka žrtev za svobodo. Samo na Banjski planoti na Primorskem se je v enotah 9. korpusa borilo 43 borcev iz KS Blejska Dobrava. Med njimi jih je sedem padlo, največ v bližini vasi Ravne, Bate, Podlaka in prav to je bil glavni motiv za pobratenje in nadaljnje sodelovanje s to krajevno skupnostjo.

LUDVIK AMBROŽIČ

URŠNA SELA

Ročni mlin, s katerim so partizani mleli žito

Partizani so vedno imeli težave s prehrano. Da so borce nahranili, so si intendanti pomagali na različne načine. Če so že dobili žito, ga večkrat niso imeli kje zmleti. Pri tem je enotam v okolici Uršnih sel prišel prav tudi ročni mlin, ki ga vidimo na sliki. Star in težak železen mlin so svoj čas uporabljali za mletje ječmena za kavo, partizanom pa je prišel prav, da so

z njim mleli koruzo in drugo žito za praženje in tudi za kruh. Po koncu vojne je mlin ostal lastniku.

Ko je zbiralec starin Stanko Krmelj preko svoje žene Marije, ki je doma iz Uršnih sel, zvedel za ta mlin, se je odločil, da ga bo dobil. Ženina mama ga je odkupila in ga podarila zetu. Sedaj ga hrani v svoji lovski sobi med drugimi zanimivimi starinami.

BRANKO BLENKUŠ

Marija Krmelj z mlinom, s katerim so partizani mleli žito

RAZBORJE

Želijo si tovariškega stiska rok

V kmečki svet Razborja, ki leži med Šoštanjem, Plešivcem in Uršljo goro, redko kdaj zaidejo izletniki. Domačini so navezani na Sloveni Gradec, do tam pa imajo kar tri ure hoda. Redkokdaj jih obišče kakšen družbenopolitični deflavec občinskega središča, da bi se z njimi pomenil na sestanku o gospodarskih in političnih dohodkih, čeprav so tamkajšnji ljudje željni novic. Posebno radi govorijo o kmetijstvu in gozdarstvu.

Tudi tod so med vojno divjali hudi boji. Mnogi so dali svoja življenja in štiriindvajsetim padlim borcev, ki so izkravali na Razborju 6. oktobra 1943. leta v enem izmed hudih bojev, ki jih je tam bila Tomšičeva brigada, so postavili spomenik.

Zdaj je v teh krajih zares mirno. Pred desetletji so tu regljale strojnice in pokale puške, podnevi in ponoči so trkale na okna partizanske patrolje in se za kratek počitek ustavljale brigade. Partizani še niso pozabili gostoljubnosti tamkajšnjih ljudi. Med zelenjem se tu in tam dvigajo ruševine kmečkih domov. V njih ni več življenja; ostale so neme priče zadnje vojne.

Razborski kmet, tisti, ki je vztrajal na krpi zemlje, je danes bolj delaven kot kadarkoli prej. S prostovoljnim delom in lastnim denarjem in s pomočjo družbe, so si med drugim zgradili cesto, ki jih je povezala s svetom. Skozi okna kmečkih domačij se razliva prijeten sij električnih luči. Številni stroji so danes nenadomestljivi pomočniki hribovskemu kmetu.

Domačini se še vedno radi spominjajo Vide Tomšičeve, Sergeja Kraigherja, Bračiča, Mice Šlandrove, Matevža Haceta, Kristla, Miklavčiča, Dolinarja in drugih, ki so bili med vojno pogosti gostje teh krajev in prav veseli so, če jih še kdaj obiščejo.

ADOLF ANKON

lipica 1580 – 1980

LIPICA

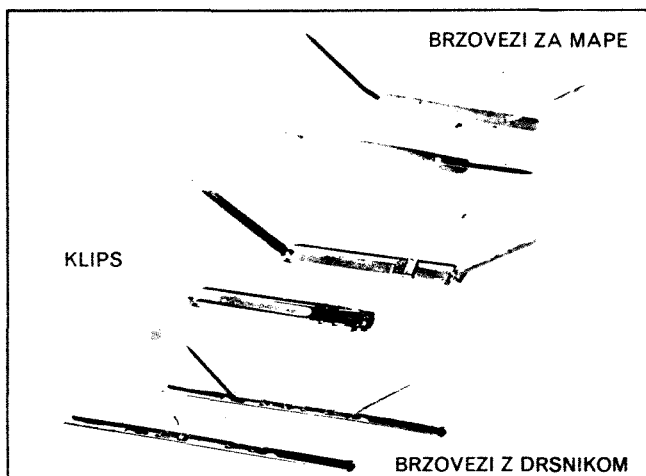
Kobilarna nudi gostom vsakodnevno turistično jahanje, začetne in nadaljevalne tečaje, vožnjo s kočijo, jahanje ponijev za otroke. Dresurni program je dnevno na sporedu, razen ob sobotah.

Hotel MAESTOSO

nudi poleg hotelskih storitev družabne prostore primerne za zaključne sestanke in seminarje, kegljišče, plavalni bazen, nočni bar, trgovino s spominki, frizerski in kozmetični salon.

Popust na penzijske cene v mesecu septembru. Vabimo vas v Lipico.

Informacije: KRAS – turistična komerciala Sežana tel. 067-73361

Izdelujemo jih v normiranih oblikah s perforacijo 8 cm. Za gradivo se poslužujemo svetlo vlečenih trakov, ki so upogibljivi, kar povečuje njihovo trajnost. Za spise, daljše obravnave, izdelujemo brzoveze iz nerjavečega materiala, ki kljubuje vsakovrstni klimi. Izdelke dobavljamo v količinah po 1000 komadov.

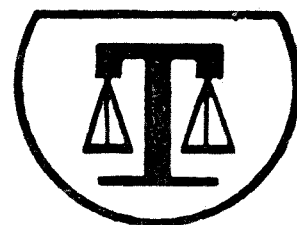
SLOVENIJALES – LIK KOČEVJE

TOZD **INKOP** n.sub.o.

INDUSTRIJA KOVINSKE OPREME – KOČEVJE

Program kopalniške opreme »MIRA« je izdelan iz medenine in kroma. Police, kozarci in skodelice za milo so iz prozornega stekla.

Program kopalniške opreme »JANA« je izdelan v kombinaciji plastike (ABS) in kromane jeklene žice. Polička je steklena, kozarci in skodelice za milo pa so plastični (ABS). Po posebnem naročilu (izvedba – A) so kovinski deli iz medeninaste žice in kromani.

tehtnica ŽELEZNIKI

TELEFON: (064) 67 014

TOVARNA PRECIZNIH

LABORATORIJSKIH IZDELKOV

TEHTNICA ŽELEZNIKI – YUGOSLAVIA

Izdeluje in proizvaja:

Laboratorijske centrifuge, laboratorijske mešalce, avtomatske analitske tehtnice, avtomatske precizne tehtnice, analitske polavtomatske tehtnice, analitske tehtnice z zračno zavoro, precizne tehtnice, ročne tehtnice, šolske tehtnice, hektolitrske tehtnice za žito, uteži. Vse ostale tehtnice in uteži po naročilu. Izdelava šolskih šestil.

Vršimo servis, montažo in justažo za vse izdelke iz našega programa. Izdelava delov in ostale opreme iz precizne kovinske galanterije po naročilu.

sestavljena proizvodno
trgovska organizacija
zdrženega dela

KLIMA

INDUSTRIJA AEROTERMIČNIH NAPRAV
63001 CELJE, DELAVSKA CESTA 5

Predstavništva:

Beograd, Šafarikova 2 tel. 327-394 Ljubljana, Vojkova 61; tel. 343-195 Zagreb, Hoteli Esplanada - preds Klime
Mihanovičeva 1; (soba 527); tel. 512-943 Skopje, Gradski zid blok 4 lokal 8 tel. 37-509

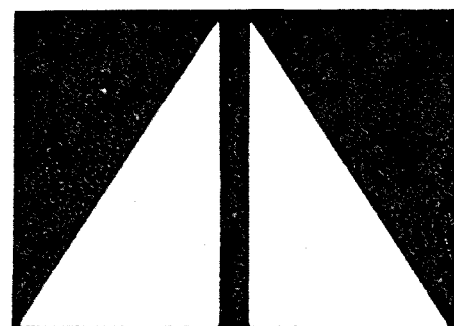
SKRIBITE ZA TEMELJITO ODPRAŠEVANJE VAŠIH PROIZVODNIH OBRATOV:

Le-to boste dosegli z montažo našega stolpnega platnenega filtra, tip SPF, ki je montažno sestavljen in se prilagaja vsaki lokaciji. Odlikuje ga visoka stopnja tehničnega in ekonomskega izkoristka ter enostavnost upravljanja in vzdrževanja.

Iz našega bogatega proizvodnega programa pa vam nudimo med ostalim: ventilatorje vseh vrst – aksialne in centrifugalne ter posebne izvedbe po želji naročnika, klimatske naprave, izmenjevalce toplote, filterske naprave in drugo pripadajočo opremo.

TOZD montaža izvaja vse vrste montaž kot: centralno ogrevanje s kotlarnami, vodovodne instalacije, prezračevanje, klima naprave z avtomatiko, sušilnično in hladilniško opremo ter umetna drsališča.

Vse informacije vam nudi naša prodajna služba na sedežu podjetja v Celju, Delavska cesta 5, telefon: 25-350, 22-600 in 23-168.

POSOČJE

podjetje za gradbeno in komunalno dejavnost p. o. Tolmin

brunov drevored 11 telefon: (065) 81-028, 81-030

Gradbena in komunalna dejavnost

POSLOVNO ZDRUŽENJE PROIZVAJALCEV TEKSTILA IN KONFEKCIJE

modna hiša
LJUBLJANA

Biro: Ljubljana, Miklošičeva 8/T
Poštni predal: 535
Telefon: tajništvo 24 808
računovodstvo: 24 807
Telex: 31 231

Pred nakupom jesenske in zimske garderobe ne pozabite obiskati **MODNE HIŠE** v Ljubljani, ki je za ta čas pripravila bogat asortiment otroške, moške in damske konfekcije.

Modni kroji, visoka kvaliteta materialov in dostopne cene, ki jamčijo **dober nakup.**

MODNA HIŠA vas pričakuje

Zlatarne Celje,
63000 Celje, Kersnikova 19. p. p. 75

telefoni: 22-252, 24-700, 24-711
telex 33597 yu zc
žiro račun: 50700-601-10056

Zlatarne-Celje s TOZD:

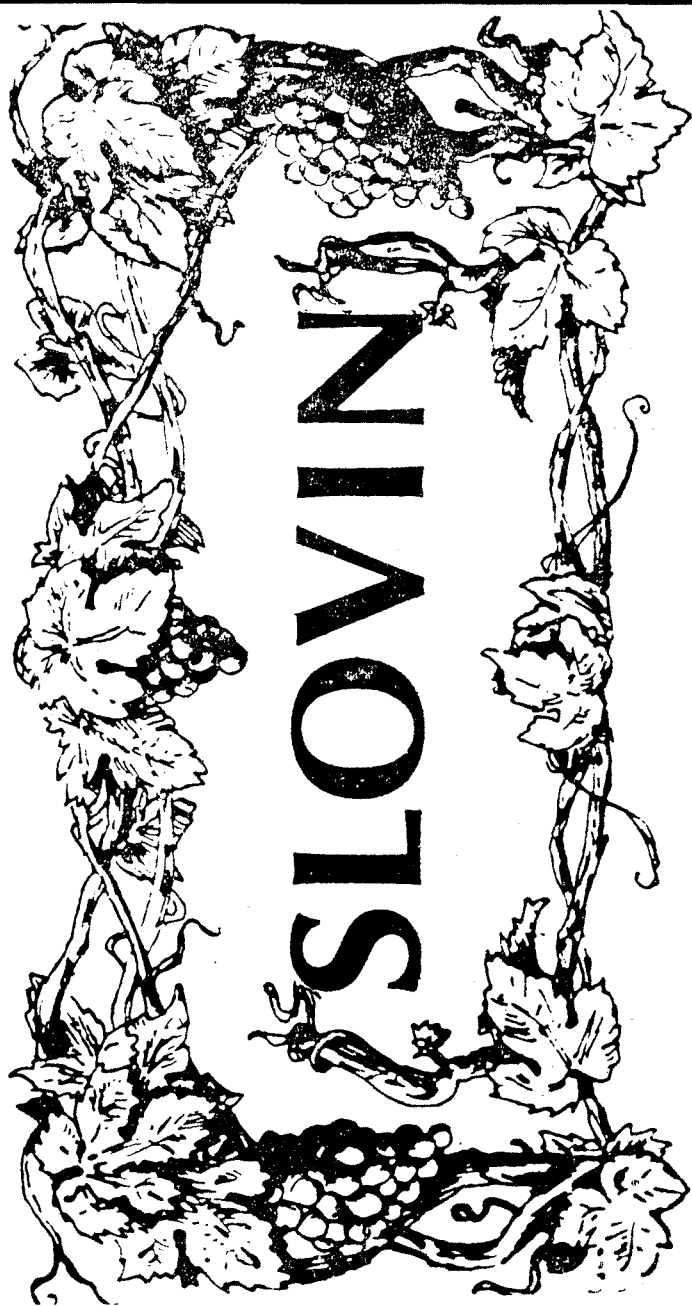
TOZD Zlatarna Celje, Celje, TOZD Atelje za zlatarstvo Ljubljana, TOZD Zlatarstvo Trbovlje, TOZD Aurodent, Ljubljana, TOZD Aurea Celje, TOZD Trgovina Zlatarne-Celje

Proizvodnja zlatega in srebrnega nakita, predelava plemenitih kovin, rafinacija, izdelava zobnega zlata, značk in kontaktov. Export import, konsignacija, zastopanje tujih firm, trgovina na veliko in malo.

Obrtno podjetje

DOM – OPREMA Železniki

Obrtno mizarska dela po naročilu.
Se priporočamo.

brest
cerknica

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061-791 200 telex 31 167

dekliška
soba

katarina

program katarina
v vseh trgovinah s pohištvom

za dnevne sobe
samske sobe
spalnice

salon pohištva brest cerknica in
prodajalna brest v mariboru,
kneza koclja 6

potrošniško posojilo do 30.000. 10% polog
ob nakupu z devizami 5% popust dostava na dom brezplačna

SGP GRADBINEC

SGP GRADBINEC

V USTANOVITVI

KRANJ NAZORJEVA 1

TOZD Stanovanjske in visoke gradnje Jesenice
TOZD Industrijske in nizke gradnje Javornik
TOZD Industrijske in nizke gradnje Kranj
TOZD Stanovanjske in visoke gradnje Kranj
TOZD Gradbena operativa Kamnik
TOZD Gradbena operativa Tržič
TOZD Gradbena operativa Ljubljana
TOZD Strojno kovinski obrati Kokrica
TOZD Lesni obrati Kokrica
TOZD Betonsko železokrivski obrat Jesenice
TOZD Projektivni biro Kranj

LEPILA IN IZRAVNALNE MASE

nivedur

vodoodporna lepila za keramične
ploščice

viadur

izravnalne mase za betonske pode

vilaplan

izravnalne mase za strop in steno

nivelan

tankoslojni ometi za montažno
gradnjo

vezur

montažni hitrovezni cement

hidrozan

masa za vodotesnost

CINKARNA **CELJE**

METALURŠKO KEMIČNA INDUSTRIJA JUGOSLAVIJA TELEX 033517 BRZOJAV CINKARNA CELJE POSTNI PREDAL 22 TELEFON 23981-23982-23983-23984

Brigadirski obrambni dan

Mladinska delovna akcija »Kožbana 77«, na njej je sodelovalo več kot 300 mladih, je brigadirjem nudila tudi precej novega znanja. Mladi so obiskali znane partizanske kraje na Goriškem in Vipavskem, pod strokovnim vodstvom rezervnih vojaških starešin pa so poslušali predavanja o SLO, ogledali si filme iz življenja in dela JLA, spoznali so orožje enot teritorialne obrambe ter se pomerili v plezanju po vrvi, metanju ročnih bomb, streljanju z vojaško puško in iskanju skritega diverzanta.

Rezultati streljanja brigadirjev: 90 odstotkov odličnih in prav dobrih. Tudi to je prispevek mladih k nadaljnji krepitvi vrst SLO.

M. Gojković

Priznanje graničarjem

Karavla »22. julij« se je uvrstila med najboljše obmejne enote naših oboroženih sil in je zato odlikovana z redom za vojaške zasluge s srebrnimi žarki, pred tem pa je v trajno last osvojila prehodni pokal najboljše obmejne enote. Zato je kolektiv SGP Gorica na lastno pobudo prevzel pokroviteljstvo nad to karavlo. Ob tej slovesni priložnosti pa so se vojaki in mladi delavci pomerili v odbojki, šahu in namiznem tenisu. Dogovorili so se tudi za nadaljnje sodelovanje pri opravljanju skupne naloge, ki se imenuje varnost naše meje.

Na sliki: Predsednik delavskega sveta Nardin Flavijo izroča listino o prevzemu pokroviteljstva nad karavlo.

M. G.

Le budnost ne pozna presenečenj

Med obrambnimi pravami zavzema vidno mesto tudi družbena samozaščita, ki pomeni vsaj za naš prostor nadaljevanje izročil narodnoosvobodilnega boja. Spomnimo se časov, ko je v okviru OF delovala tudi narodna zaščita, ali drugače povedano, oborožena sila za samozaščito prebivalstva in pomoč našim partizanskim enotam. In ko danes govorimo o družbeni samozaščiti, ne moremo mimo dejstva, da sta bili oborožena in varnostna komponenta sestavni del ukrepanja in obnašanja našega človeka med NOV. Šlo je torej ne le za bojevanje s sovražnikom, pač pa tudi za varnost akcij za zaščito človeka pred takimi ali drugačnimi ukrepi okupatorja.

★ A preselimo se v sedanjost in se vsaj nekoliko pogledimo v čas, v katerem živimo. Naš boj še ni končan! Naša revolucija teče z nami in okrog nas, kajpada brez pušk in topov, čeprav pogosto spregovorimo o bitkah in zmagah na področju gospodarstva, politike, kultu-

Komandir Rajko Karan: »Ne, vsega še nismo naredili ...«

re... Zavedamo se, da pot do zmage ni bila lahka. Spremljale so jo težave, napori, občasn timeri. Na sliki: Predsednik delavskega sveta Nardin Flavijo izroča listino o prevzemu pokroviteljstva nad karavlo.

S temi mislimi smo se podali na Vrhniko. Na vrata tamkajšnje postaje milice smo potrkali z vprašanjem: kaj pomeni Vrhnica in družbena samozaščita?

Ljudstvo, rezilo samozaščite

Komandirju, **Rajku Karanu**, ni bilo težko odgovoriti na vprašanje, kako se občani in krajani Vrhnike vključujejo v družbeno samozaščito.

»Sleheri naš miličnik ali vodja varnostnega okoliša, poleg vsakdanjih službenih obveznosti, skrbi tudi za potek družbene samozaščite v tej ali oni naši krajevni skupnosti. Vemo namreč, da se zoper sovražnika naše družbe uspešno borimo le v primeru, ko so nam njegovi načrti znani. Zato naši varnostniki, vsak v svoji krajevni skupnosti, redno seznanjajo krajan z aktualnimi varnostnimi problemi v občini, republiki pa tudi v federaciji. A ne gre za to, da bi naše krajevne skupnosti, predvsem pa njihove enote narodne zaščite, kot nekatere pravijo, postale podaljšana roka milice. Naši ljudje, mladi in šolani miličniki, se pojavljajo le kot strokovni svetovalci in podbudniki te ali one zaščitne akcije.«

In ljudstvo je zares pripravljeno sodelovati. O tem vsekakor govori tudi vrsta uspešnih akcij. Tako je v neki krajevni skupnosti zagrozila nevarnost nekaterim objektom skupnega pomena. Diverzija ali sabotaža? In krajani so takoj aktivirali enoto narodne zaščite in ji tudi sami množično pomagali. V tej akciji je prišla do izraza budnost vseh in skupna odgovornost. Vrhnica nam torej ni vseeno, kaj se v njenem kraju dogaja. Nedavno tega je neki brezdelnež, nekoliko pod vplivom alkohola, na javnem mestu žalil našo samoupravno in socialistično skupnost. In ko je uvidel, da ga ljudje opozarjajo in da njegove besede niso padle na plodna tla, je prišel k sebi in pobegnil. Skril se je, vsaj mislil je tako... Ali denimo, primer čehoslovaških turistov, ki so prenočili v neki zasebni hiši v bližini Vrhnike. Nepridiprav je čez noč vdrl v njihov avto in iz njega odnesel dve polni potovalki. Lastnica hiše je o dogodku takoj obvestila milico, obenem pa sama razmišljala o morebitnem storilcu. In ker je »lopov« osramotil njihovo vas, so se »lova« nanj udeležili domala vsi krajani. Našli so ga v neki zapuščeni hišici.

»Tako smo«, pravi komandir Rajko, »razočarani turistom že istega dne izročili njihovo prtljago, čeprav so bili prepričani, da je kradljivec ušel... In po desetdnevem oddihu na morju, so

se Čehi oglasili na postaji milice in se nam znova zahvalili.«

To je in ni naloga milice

Ni torej nobenega dvoma, da so krajevne skupnosti in delovne organizacije, na območju občine, naredile velik korak naprej na področju družbene samozaščite. A vendar sva s komandirjem postaje milice govorila tudi o tem in onem, kar se tokom družbene samozaščite, iz teh ali onih razlogov, ni še pridružilo. Pa začnimo in vzemimo za primer krajana, ki je začel zidati hišo. Na gradbišče je privlekel kup gradbenega materiala. Ni razmišljal o dolgoprstnežih, ki so ga neke noči »skrajšali« za nekaj vreč cementa, železa, opeke, lesa... In šele potem je krajan, ki ni pravočasno varnostno ukrepal, potrkal na vrata postaje milice. Prijavil je tatvino in miličnikom ne brez jeze očital, da so slabo poskrbeli za njegovo imovino!

Mar se na primeru jez-nega in oškodovanega

Vrhnika včeraj in danes.

krajana ne bi mogli vprašati, kje se pravzaprav začneja družbena samozaščita? In kdo je njen nosilec? Po merilih in besedah jeznega občana so le miličniki tisti, ki naj bi skrbeli za varnost njegovega gradbišča, »saj so za to plačani.«

Ali pa drugi primer. V neki vrhniški delovni organizaciji so posamezniki, kot temu pravimo, na debelo kradli. Ta podatek je vsekakor govoril o otropeli budnosti članov tega kolektiva. In ko so navsezadnje organi milice opozorili na dolgoprstneže, je bilo iz ust nekaterih slišati besede: »Milica nima tukaj kaj iskati! Saj imamo svojo delavsko kontrolo in samoupravljanje.«

Čeprav sta primera različna, je vseeno jasno, da se družbena samozaščita začneja v sleherni družini, v krajevni skupnosti ali delovni organizaciji, torej v bazi.

In če bi omenjeni krajan in član delovne organizacije pravočasno razmišlja-

li o lastnih močeh in zaščiti premoženja in imovine, bi se vsa zadeva zanesljivo drugače zasukala. Toda...

»Trudimo se,« se je oglasil komandir Rajko, »osveščati naše ljudi, pomagati jim in jih spodbujati, zato jih tudi pravočasno opozarjamo. Kajti, skrb za varno počutje naših občanov in krajanov, je pravzaprav naša prva naloga.«

Narodna zaščita povsem pripravljena

Ne bo torej nobenih pretiravanj, če ugotovimo, da se prebivalci Vrhnike in njene okolice dobro zavedajo pomena družbene samozaščite. V vseh krajevnih skupnostih in delovnih organizacijah je zaživela narodna zaščita, ki je, kot marsikdo poudarja, kos še tako zahtevnim nalogam varnosti in samozaščite. Kljub temu se v okviru SZDL in drugih družbenopolitičnih organizacijah velikokrat razpravlja tudi o tem, kaj bi morali v zvezi s samozaščito še izboljšati. Ugotavlja se, da se družbena samozaščita v nekaterih delovnih organizacijah prepočasno uveljavlja. Obstoja namreč miselnost o tako imenovani teloranci, o nevmešavanju v zadeve samoupravljanja ali vodilnih delavcev, ki očitno kršijo samoupravne pravice in zastrupljajo odnose v svojem kolektivu.

»Kljub dejstvu, da se v nekaterih delovnih organizacijah družbena samozaščita dokaj sramežljivo uveljavlja,« zaključuje komandir Rajko, »smo vseeno lahko zadovoljni. Pred nami je čas, ki bo črtal tudi te slabosti. V to smo globoko prepričani. Sicer pa smo lahko zadovoljni, da naš miličnik v očeh delovnega človeka ni več tisto, kar je bil pred desetiimi leti. Danes gledajo naši ljudje nanj predvsem kot na dobrodušnega tovariša in prijatelja, ki skrbi za mir in varnost slehernega krajana. V miličniku so ljudje spoznali tudi strokovnega svetovalca za družbeno samozaščito. Zasluga za vse to gre mladim miličnikom. Kljub službeni preobremenjenosti jim nikoli ni težko najti čas za tovariški pogovor s kmetom, delavcem in ostalimi občani.«

Ali ni tudi v tem del skrivnosti uspeha, ki so ga Vrhnica in na področju družbene samozaščite in varnosti dosegli.

Besedilo in sliki:
Brane Jakovljevič

Vabimo na odkritje spominske plošče

Borci Cankarjeve, Gubčeve in Tomšičeve brigade so v dneh od 30. januarja do 2. februarja 1943 pod poveljstvom skupnega operativnega štaba treh slovenskih in dveh hrvaških brigad v Žužemberku blizu vasi Bukovica razbili italijansko kolono Ofriči diviz. Lombardo. V bitki z 2500 do 3000 italijanskimi vojaki, ki je trajala tri dni, sta sodelovali tudi 4. udarna in 13. proleterska (hrvaški) brigada. Sovražnik je imel 98 mrtvih in 160 ranjenih vojakov, izgubil je 70 mul in vso opremo, partizani so izgubili 18 borcev, 76 jih je bilo ranjenih. V teh bojih je padlo tudi nekaj borcev slovenskih brigad.

Odbori borcev Cankarjeve, Gubčeve, Serčerjeve in Tomšičeve brigade se z obeležjem oddolžujejo padlim borcem v trajen spomin tovariškega sodelovanja hrvaških in slovenskih brigad. **Obeležje z imeni padlih borcev bo vgrajeno na obzidju pokopališča cerkve Sv. Križ, Lovič-Prekriški, hribu nad vasio Vivodina, kjer je padel narodni heroj Alojz Popek-Vandek, namestnik komandanta 5. SNOUB Ivana Cankarja.**

Vabimo na slovesno odkritje spominske plošče, ki bo v nedeljo, 18. septembra 1977 ob 10.30 uri; slavnostni govornik bo Lado Ambrožič-Novljan.

Po slovesnem delu bo v vasi Dvorišče tovariško srečanje.

Opozarjamo: do vasi Vivodina – Dvorišče gremo s avtomobili po cesti Metlika–Karlovac, na koncu mosta reke Kolpe zavijemo levo do drugega mostu čez Kolpo, nato po cesti do vasi Vivodina–Dvorišče, od tam pa peš v hrib do cerkve Sv. Križ, okoli 1,5 km.

Odbori Cankarjeve, Gubčeve, Serčerjeve in Tomšičeve brigade

Aktivistom nekdanjega vipavskega okrožja OF

Na razglednem griču Zemono pri Vipavi, nekdanjem dvorcu vipavskih grofov Lanthierjev, ki ga prav zdaj obnavlja delavec tovarne pohištva Lipa iz Ajdovščine, bo **v nedeljo, 4. septembra letos, srečanje nekdanjih aktivistov OF vipavskega okrožja.** S tem srečanjem, ki bo prvo v tako velikem številu po osvoboditvi, želijo počastiti tudi velike jubileje Tita in partije. Pokrovitelj srečanja bo predsednik Skupščine

občine Ajdovščina Ljudevit Batagelj, slavnostna govornika pa dr. Aleš Belbler in dr. Joža Vilfan.

Okrajni odbor nekdanjih aktivistov OF za vipavsko, ki prireja to srečanje v sodelovanju z občinsko konferenco SZDL Ajdovščina, kljub temu, da ne bo razposlal posebnih vabil posameznikom, računa na veliko udeležbo, saj je bilo že do zdaj zabeleženih blizu sedemsto imen nekdanjih aktivistov.

Začetek srečanja bo ob 10.30 uri.

S kulturnim programom bodo popestrili in počastili srečanje učenci osnovne šole iz Vipave, vipavski pevski zbor ter godba na pihala.

Borcem Prve dalmatinske proleterske brigade

Vabimo borce Prve dalmatinske proleterske brigade, da se udeležijo proslave petintridesete obletnice ustanovitve brigade. **Proslava bo 6. septembra 1977 (s pričetkom ob 9. uri) v Šibeniku, v Mendelinoj vojašnici »Rade Končar«, ki nadaljuje tradicije Prve dalmatinske proleterske brigade.**

Udeleženci proslave sami nosijo stroške potovanja, zagotovljeno je le kosilo.

Svoje naslove javite Odboru za proslavo na naslov: **MZ »Spinut«, Maksima Gorkega 29 ali na telefon 058/45-782 od 8. do 12. in od 17. do 19 ure,** kjer lahko dobite tudi potrebne informacije.

Odbor za proslavo

Srečanje v Ravnaci pri Suhorju

Obveščamo vse nekdanje tečajnike (gojence), vodstveno, predavateljsko in pomožno osebje oficirske šole, da bo glavna proslava, organizirana za vse borce oficirske šole pri glavnem štabu NOV in POS ter tovrstnih ustanov pri korpusih in divizijah, prvo nedeljo v septembru prihodnjega, to je leta 1978 ob petintrideseti obletnici ustanovitve oficirske šole! **Letos se bomo pa pridružili srečanju borcev, aktivistov, mladine, občanov, prijateljev Bele krajine in borcev 15. SNOUB, ki bo v nedeljo, 4. septembra letos ob 10.30 uri, v vasi Ravnaci pri Suhorju.**

Vabimo vas, da se srečanja udeležite v čim večjem številu.

Odbor borcev oficirske in podoficirskih šol NOV in POS

Ivan Grmek

Julija smo se poslovili od borca okotbrske revolucije, aktivnega komunista in borca NOV, Ivana Grmeka. Rodil se je pred 88 leti v Gabrovici na Krasu. V NOB se je vključil v začetku leta 1942. Istega leta je bil aretiran in zaprt v tržaškem Coroneju. Domov se je vrnil leta 1943 in se takoj vključil v delo OF.

Stane Skubic-Korošec

Marca letos smo se na litijskem pokopališču poslovili od Staneta Skubica, starega 61 let. V NOB se je vključil leta 1942. Bil je kurir Glavnega štaba POJ Slovenije. Po kapitulaciji Italije je bil kurir 4. operativne cone na Štajerskem, v Šlandrovi brigadi je bil komandir 2. čete 2. bataljona. V Črnomlju je končal oficirski tečaj in bil referent za zvezo v Šlandrovi brigadi. Odlikovan je bil z ordenom zasluge za narod 2. in 3. stopnje.

Vinko Plut

V Gradniku smo se poslovili od Vinka Pluta, starega 79 let. Druga svetovna vojna ga ni našla nepripravljenega. Bil je član odbora OF, kasneje predsednik KNOO Gradnik. Izvoljen je bil za odposlanca Kočevskega zbora. Za svoje delo je prejel odlikovanje.

Stana Rodman

V sedemdesetem letu starosti je utihnilo življenje borke-partizanke Stane Rodman iz Vipave. Vojna jo je zatekla v Ribnici, priključila se je Rajonskemu odboru, nato pa je bila na Notranjskem področju pri vojaškem sodišču, kjer je dočakala konec vojne. Iz JLA je prišla s činom kapetana in tremi odlikovanji. Pokopali smo jo na Vipavskem pokopališču.

Ivanka Hvala

Na pokopališču Bukovo pri Cerknem smo se junija poslovili od Ivanke Hvala, ki je bila stara komaj 67 let. Za OF je delala od pomladi 1943. leta. Ohranili jo bomo v lepem spominu.

Rado Rupnik

V začetku letošnjega leta je po težki bolezni umrl Rado Rupnik, ki se je rodil leta 1921 na Jesenicah. Leta 1943 je bil nasilno mobiliziran v nemško vojsko. Njegova prva skrb je bila: čimprej domov na dopust. To se mu je posrečilo leta 1944, ko je z vso vojaško opremo stopil v NOV. Najprej je bil v obveščevalni točki Jesenice, nato v Kokrškem odredu, Zidanškovi, Šlandrovi in Serčerjevi brigadi.

Anton Meglič

Januarja letos je umrl Anton Meglič, ki se je rodil leta 1915 v Smartnem pri Litiji. Julija leta 1944 je stopil v NOV. Bil je borec Prešernove brigade. Pokopali smo ga na Jesenicah.

Emil Žnidar

Po kratki in mučni bolezni je konec januarja umrl Emil Žnidar, ki se je rodil leta 1914 na Jesenicah. V NOV se je vključil leta 1944. Bil je borec Jeseniško-bohinjskega odreda. Januarja leta 1945 je bil od Nemcev ujet in poslan v zloglasno taborišče Mauthausen, od koder se je po osvoboditvi vrnil v svoje rojstne Jesenice.

Franc Kučina

Na Jesenicah je umrl Franc Kučina, ki se je rodil leta 1912 na Češkem. Leta 1941 je bil zaprt v Št. Vidu in izseljen v Srbijo. Tam je stopil v Valjavski bataljon. Bil je dentist in je delal v zobni ambulanti vse od osvoboditve.

Marija Dukič

Dne 31. maja 1977 je umrla Marija Dukič, rojena leta 1922. Doma je bila iz Podoba v Loški dolini. Že od začetka vojne je aktivno in organizirano delala za NOB. Po vojni je bila aktivna družbenopolitična delavka.

Gabrijela Prijatelj

Maja je umrla Gabrijela Prijatelj, ki se je rodila leta 1893 v Delnicah na Hrvatskem. Od leta 1942 pa vse do osvoboditve je bila dobra aktivistka. Pomagala je pri zbiranju hrane in raznašanju propagandnega materiala, predvsem v Velikih Laščah in okolici Kočevje. Pokopali smo jo na Jesenicah.

Mirko Urbas

Mirko Urbas se je rodil leta 1911 v Mojstrani. Leta 1944 je stopil v NOV. Kot domačin je dobro poznal del Gornje savske doline, zato je bil kurir. Kurirsko službo je opravljal vestno vse do osvoboditve. Pokopali smo ga maja na Jesenicah.

Katarina Levovnik

Na pokopališču v Frankolovem so se maja letos poslovili od Katarine Levovnik, ki se je vključila v partizanske vrste leta 1943. Rodila se je leta 1920. Bila je odlikovana z redom za hrabrost.

Martin Berložnik

V Podkraju pri Velenju so v začetku junija letos pokopali Martina Berložnika, upokojenega mizarskega obratovodjo. Rodil se je leta 1909 v sv. Florijanu pri Šoštanju. Bil je aktivist OF, od leta 1944 pa borec Tomšičeve brigade. Po vojni je bil aktiven družbenopolitični delavec v krajevni skupnosti in v podjetju »Lesna«, kjer je bil zaposlen.

Ivana Mikuž

Ob koncu letošnjega maja so se na colskem pokopališču za vedno poslovili od partizanske mame Ivane Mikuž. Pet njenih sinov je bilo med partizani – štirje so padli. Njeno življenje je bila ena sama trnjeva pot. Partizanski materi bomo hvaležni za njen prispevek k svobodi.

Marija Dežman-Marica

Dvajsetega junija so se na sostrškem pokopališču za vedno poslovili od 75-letne Marije Dežman-Marice iz Sostra. Pokojna je bila prava partizanska mati. Za NOB je začela delati že v začetku leta 1941. Ves čas do osvoboditve je sodelovala s kurirji TV-2. Slava njenemu spominu.

Stane Vihar

Umrli je Stane Vihar, ki se je rodil leta 1929. Pokopali so ga junija letos na radenskem pokopališču. Bil je sin rudarja in se je že 14-leten vključil v NOB. Pekarški poklic je opravljal 23 let.

Sedmi razred osnovne šole.

Po urniku je zgodovina.

Učitelj razlaga. Ognjevito govori o revolucionarni poti naše partije, o tovarišu Titu, ki je pred štirideseti leti postal njen sekretar. Govori o partizanih, ki so zmagali v boju z mnogo močnejšimi sovražniki.

Se posebej poudari, kako množično so ljudje sodelovali z borci v gozdovih, predvsem hribovski kmetje.

Učenci poslušajo, saj je učiteljevo pripovedovanje nadvse zanimivo.

»Za veliko škode, za mnogo žrtev so bili krivi domači izdajalci,« pove učitelj. Vzame v roke zbornik in poišče stran, na kateri piše:

»... Partizani so ponoči potrkali na vrata Šmonetove domačije. Gospodar Šmone jih je gostoljubno sprejel, jim postregel z jedjo in pijačo, jih pospremil na kozolec... Potem je šel povedat sosedu, da ima v gosteh partizane. Sosed pa je v ranem jutru sporočil nemški policiji, ki je takoj obkolila vas. Gospodar Šmone je stekel pod kozolec in kričnil: »Bežite, nemška policija!«

Vnela se je borba. Partizani so prebili obroč, imeli pa so tri hudo ranjene. Gospodar Šmone je bil od nemškega župana javno pohvaljen. Poslej je v vasi veljal kot izdajalec...«

Učiteljev pogled plane po razredu. Učenci nekaj šušljajo, gledajo v zadnji klop, kjer sedi Jakec Šmone, gospodarjev vnuk, ki je storil samo to napako, da je povedal sosedu, da so na kozolcu partizani.

Učitelj se napake zave. Lahko bi prebral tudi kak drug odstavek ali pa združil še tisti del, ki govori, kako je Šmonetov Janez, Jakčev oče, komaj šestnajst let star odšel med partizane. Odhoda mu domači niso branili.

Toda Jakčevo srce je ranjeno. V prsih čuti neznosno bolečino. Najraje bi na glas zajokal. Ne more. Samo v grlu ga tišči.

»Oče, mati, povejta!«

Pionir, Polona Kulovec, peti razred Osnovne šole Zvonka Runka, Ljubljana

Potem naglo zapusti razred. Teče naravnost proti domu. Oče in mati sta na dvorišču. Na travnik, k senu se odpravljata. Zdaj gledata zbegano obraz trinajstletnega sina.

»Kaj se je zgodilo?« vprašujeta, ko čutita sinovo bol.

»Oče, mati, povejta!«

»Kaj naj poveva?« reče oče, stopi k sinu in mu dvigne glavo.

»Ali je res, da je bil naš deda izdajalec?« izdavi sin in debele solze drsijo po obrazu.

Stopijo v hišo. Oče Janez začne kar naravnost: »Bil in ni bil. V prvi svetovni vojni je bil avstrijski vojak. Tudi tri medalje so mu pripeli na prsa. Znal je govoriti nemško in s tem se je vedno rad ponašal. Stara Jugoslavija mu ni bila pri srcu. Ker je znal nemško, so mu dali funkcijo. Vaščane je učil nemško. Ne, hitlerjanec ni bil! Vem pa, da mu je bilo strašno hudo, ko mu je enkrat nekdo oponesel: 'Vidiš, zdaj te bodo pa privili!«

Niso ga. Le v spominih je kdo tu in tam napisal njegovo ime. Malo ali skoraj nič pa ni omenjenega, koliko pek kruha je spekla naša pokojna mati, koliko partizanskih nahrbtnikov je napolnila. Tisto, kar je zagrešil oče, je popravila mati. »Zdaj sta pa tako že oba pokojna,« je oče Janez zmehčal glas in sin je čutil, da je tudi očeta prizadelo, zdaj po tolikih letih.

»Gremo kar vsi trije na travnik, bomo prej končali. Jaki, na ti sedi na traktor, z očetom bova pa pod drevjem pograbila,« reče mati in že so spet na dvorišču.

Hrza traktor po dolgem in počez, sonce žge z vso močjo. Oče in mati gledata sina, kako zamišljeno suče volan. Tam, z dvorišča pa se oglašajo besede.

Tiste: »Oče, mati, povejta!«

Najbrž o tem razmišlja tudi učitelj zgodovine. O tem, s kakšno lahkoto storimo napako, popravimo pa jo resnično težko.

DRAGO KUMER

Rado Jelinčič, Karel Kumše:

Delo goriškega vojnega področja

od marca

1944

do

osvoboditve

Ko je področna obveščevalna služba zvedela, da se bo začela nemška ofenziva iz več smeri na položaj 9. korpusa NOV in POJ, s tem pa tudi na območje komande goriškega vojnega področja, se je ta 17. decembra 1944 premaknila iz takratnega položaja Špinjolišče na nov položaj Vrtovin (k Lukcu v zaselku Podgora), kjer je ostala do 20. decembra 1944.

Komanda goriškega vojnega področja se je 20. decembra 1944 ponovno premaknila v vas Otlica nad Ajdovščino. Tod, na sektorju Otlica-Predmeja, so se zadrževale nekatere enote 30. divizije, ki so se umaknile iz Gornje Vipavske doline skupaj s štabom 30. divizije. Ker je takrat stela komanda področja z vsemi odseki in šestindvajsetimi zaporniki oziroma aretiranci ter četo partizanske straže za zavarovanje zapornikov in osumljencev skupaj okoli stopetindvajset ljudi, se je vodstvo komande področja posvetovalo, ali naj se med nemško ofenzivo priključi operativnim enotam in tako dobi zaščito, ali pa naj se samo prebije v Vipavsko dolino in na Kras. Po posvetu komandanta področja Karla Kumšeta v štabu 30. divizije s komisarjem Jankom Rudolfom, ki je pojasnil, da se področje lahko priključi operativnim enotam, obstaja pa vprašanje prehrane borcev, se je komanda področja zaradi omenjenih razlogov odločila, da se s svojimi enotami sama prebije oziroma umakne iz nemškega obroča. Tako je komanda goriškega vojnega področja 23. decembra 1944 ob 20. uri krenila z vso svojo živo silo, oborožitvijo in opremo iz Otlice preko Predmeje proti Lokovcu nad vasjo Stomažev. Vmes je imela kratek počitek v gmajni pod Čavnomo, nato pa je nadaljevala pot nad Komnom in Vrtovino. V gmajni nad Vrtovino so bili v noči od 23. na 24. december in še ves dan do večera. Previdnost je zaradi nemške ofenzive narekovala, da so šle na obhod tri patrulje. Za posebno izvidniško nalogo sta bili določeni dve mladinki, ki sovražniku nista bili sumljivi. Imeli sta nalogo, pregledati stanje na glavni cesti Gorica-Ajdovščina, v vasi Vrtovin, kako patruljirajo sovražnikove motorizirane patrulje in kako sta zavarovana proga Ajdovščina-Gorica ter most preko reke Vipave v vasi Žablje. Nalogo sta vestno izpolnili 24. decembra 1944 do 20. ure in sta o vsem izčrpno poročali komandantu področja Karlu Kumšetu. Zaradi predvidenega marša borcev komande področja in priprav na morebitna presenečanja in boje, je komandant ukazal, naj kuharsko osebje pripravi obilno večerjo za vsakega borca (jedli so golaž s polento ter pili vino).

Zaseda mitraljeskega oddelka, ki jo je vodil komandir čete Ludvik Trampuš, je varovala cesto, po kateri bi lahko sovražnik prodrl do borcev področja v hiši kmeta Stanka Lozarja, po domače Lukca, v Vrtovini. Po enournem čakanju v zasedi, je ob 15.30 pripeljal manjši nemški tovornjak z nekaterimi civilisti-izdajalci ter

uniformiranimi in oboroženimi nemškimi vojaki. S seboj so imeli seznam sedmih tovarišev Lukčeve družine, ki so jo nameravali aretirati, domačijo pa oropati. Borci v zasedi so Nemce in njihove pomagače pustili, da so se jim približali na približno osemdeset metrov, nato pa so jih napadli s puškami in puškomitraljezom. Ob napadu se je nemški kamion ustavil in oboroženi so poskakali v zavetje. Ker pa je sovražnikov mitraljezec padel, so takoj zbežali proti Gorici. Padlega oziroma ranjenega mitraljezca so odpeljali s seboj, šarča pa so jim borci področja zaplenili.

Ko so borci 24. decembra ob 18. uri povečerjali in so se vrnile vse patrulje in obveščevalci, je področje ob 20.30 krenilo iz Vrtovine preko travnikov in se ustavilo tristo metrov pred cesto Ajdovščina-Gorica. Tu so sestavili dve desetini udarnega voda, ki sta zavarovali glavno cesto z obeh strani in tako omogočili borcem področja varen prehod preko ceste. Po nemotenem prehodu čez cesto Ajdovščina-Gorica, so se zasede umaknile in priključile koloni. Nato so nadaljevali pohod čez polja in travnike proti železniški progi Gorica-Ajdovščina in mostu čez reko Vipavo v vasi Žablje. Pred prehodom preko mostu so desetine udarnega voda ponovno zavzele položaje in spet zaščitile kolono področja na poti preko proge in reke Vipave. Vedeli so namreč, da so kakšnih dvesto metrov ob reki v zasedi »Alpini« iz sovražnikove postojanke Dornberk.

Ko je komanda goriškega vojnega področja z vso svojo opremo dokaj hrupno prešla železniško progo in most na reki, je sovražnik mislil, da se prebija 3. SNOUB »Ivan Gradnik« (teh borcev so se Alpini zelo bali, zato si niso upali napasti). Tako se je področje brez strela in žrtev umaknilo iz nemškega obroča preko vipavske doline na Kras. Ko so prebivalci vasi Komen na Krasu videli vse svoje borce področja žive in zdrave, so bili tako veseli in navdušeni, da so jih svatovsko pogostili.

Akcije komand mest

Komanda mesta Dornberk je meseca julija in avgusta 1944 s svojo stalno zasedo na Gradišču pobila več Alpinov iz postojanke Dornberk in jim na ta način preprečila krajo po vaseh. Udarni vod komande goriškega vojnega področja je takrat porušil 280 metrov proge med Gorico in Brankom (Rihenbergom).

Komanda mesta Ajdovščina je oktobra leta 1944 pobila sedem sovražnikov, enega pa težko ranila, ko so hoteli ropati po vaseh. Komanda mesta Postojna je marca 1945 izvedla večjo akcijo v vasi Zagon-Landol.

Izbrani sestavek Izbrani sestavek Izbrani sestavek

Med koroškimi prijatelji

Najtopleje je bila sprejeta pesem »Tam, kjer teče bistra Zila«, najlepše pa je bilo, ko smo vsi skupaj zapeli »Bratje le k soncu svobode«

Pred nekaj dnevi sem se vrnila domov s Koroške, kjer sem ob Goselskem jezeru preživela deset počitniških dni.

Sredi julija sem se z jeniško skupino odpeljala čez mejni prehod Ljubelj. Samo skozi predor

smo zapeljali in že smo bili v Avstriji. Prvič sem prestopila mejo na tem prehodu. Zame je bilo to še posebno doživetje.

Spoznala sem nove kraje in ljudi. Vozili smo se skozi koroške vasi. Nikjer nisem opazila slovenskega

napisa, čeprav za Karavankami še žive Slovenci. Tu pa tam sem na zidovih hiš prebrala napis »Člen 77«, kar potrjuje, da borba naših rojakov za pravice še ni končana.

Blizu Dobrle vasi leži Goselsko jezero in ob njem velika bela stavba – počitniški dom. Že nekaj let prihajajo v ta dom na letovanje otroci z Jesenic, iz Kranja in Ljubljane, pa tudi otroci iz drugih držav: Italije, Madžarske, Poljske in Češkoslovaške. Dom so pred sedmimi leti zgradili avstrijski komunisti s prostovoljnimi delom. V njem naj bi letovali njihovi otroci, v zadnjih letih pa se tu spoznavaajo otroci različnih narodnosti.

Tam ob Goselskem jezeru

Sprejem je bil prijazen in topel; uprava doma je poskrbela, da smo se v novem okolju hitro znašli.

Naslednje jutro, takoj po zajtrku, me je nekaj presenetilo. Na programu je bilo petje. Priznam, da nisem bila posebno navdušena, a sem kmalu tudi sama zapela. Postalo je živahno. Prijatelji iz Ljubljane, ki so letovali že deset dni, so peli avstrijske pesmi in z veseljem sem ugotovila, da tudi avstrijski otroci pojejo naše. Po jedilnici so odmevale melodije »Jaz pa pojdem na Gorenjsko«, »Mi se imamo radi« ... Med našim petjem je dežurna skupina pregledala sobe in ocenila naše delo oziroma skrb za red. Zatem smo se zbrali pred domom. Razglasili so rezultate naših prizadevanj in najboljša skupina je potem dvignila našo in avstrijsko zastavo. Razdeljeni smo bili v skupine in vsaka je imela svoje ime. Naše skupine so nosile imena borcev in revolucionarjev. Jaz sem bila v skupini Angelce Ocep-kove.

Tako se kuje prija-
teljstvo, tovarništvo med
narodni.

V lepem vremenu smo se kopali v jezeru, ki je ležalo med gozdovi in travniki. Igrali smo odbojko, namizni tenis in nogomet, malo pravljalji kvize in celo malo olimpiado smo organizirali.

Na dan vstaje so nas obiskali starši. Pripravili smo proslavo v počastitev praznika. Peli smo partizanske pesmi, harmonikarji so igrali koračnice, na flavte smo igrali slovenske narodne. Najtopleje je bila sprejeta pe-

sem »Tam, kjer teče bistra
Zila«, najlepše pa je bilo,
ko smo vsi skupaj zapeli
»Bratje le k soncu svobo-
de«.

Slovo ni bilo lahko

Odpeljali so nas tudi na izlet po Koroški.

Ogledali smo si grad na Visoki Ostrnici, knežji kamen na Gosposvetskem polju. Bili smo v vasi Sele. Pred partizanskim spomenikom smo položili venec, ki smo ga sami spletli. V vasi sem opazila napis **OBCINA, GASILSKI DOM . . .** V tej vasi so si koroški Slovenci priborili pravice, ki jim pripadajo po 7. členu. Vodič, ki nas je spremljal, nam je zavzeto pripovedoval o zgodovini tega kraja in te dežele. Tovarišica nam je prevajala v slovenščino. Povedala nam je tudi, da je vodič avstrijski komunist. Čeprav Avstrijec, se bori za pravice Slovencev na Koroškem! Je študent in ima zaradi tega prepiranja precej težav pri študiju. To ga ne moti. Vesel je, da lahko prispeva svoj delež k pravični borbi Slovencev na Koroškem in ponosen, da lahko pove to nam, mladim prijateljem iz Jugoslavije.

To je mnogo več kot prijateljstvo, če se nekdo bori za pravice drugega naroda v svoji državi.

V Celovcu smo obiskali jugoslovanskega konzula; sprejeli so nas pristržno, pogostili in ko smo jim zapeli, so zapeli z nami tudi oni.

Dom ob Goselskem jezeru torej ni namenjen le letovanju, temveč tudi spoznavanju otrok različnih narodov, navezovanju prijateljskih stikov. Nan je to nedvomno uspelo. Postali smo prijatelji, čeprav smo govorili vsak svoj jezik. Združevala so nas igre, življenje v domu in vesele misli brez sovraštva. Rada se bom spominjala strička Gabyja, kot smo ga klicali, dobrodušnega moža, ki ga je bolezen priklenila na voziček. Res mu je uspelo, da smo se vsi prijetno počutili. Če samo pomislim, kako zavzeto nas je spremljal na harmoniko, ko smo peli partizanske pesmi! Spominjala se bom študenta z Dunaja pa tovarišice Marije, ki nam je vse, kar nismo razumeli, tako potrpežljivo prevajala v naš jezik.

Dnevi so prehitro minili. Slovo od prijateljev ni bilo lahko. Izmenjali smo si naslove in si obljubili, da se čez leto dni spet snidemo.

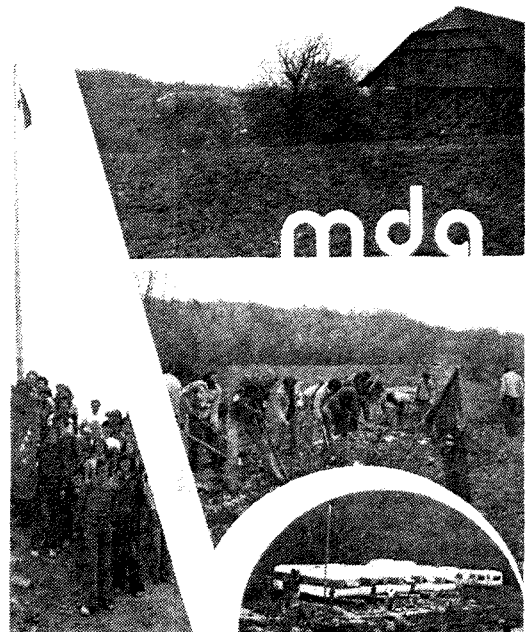
Liljana Gartner

Da je Lilijana Gartner preživela pravzaprav nevskdanje počitniške dni, govorita tako njen prispevek »Med koroškimi prijatelji« kot tudi pisemce, v katerem je zdaj že osmošolka mojstranske osnovne šole zapisala:

»Med počitnicami sem bila nekaj dni na morju, deset dni pa v Avstriji ob Goselskem jezeru. V Novigradu smo letovali skupaj z otroki s Poljske, točneje iz Lipske. Že ob prihodu smo začutili, da se bomo dobro razumeli. Skupaj smo se kopali, raziskovali obalo našega morja, prirejali športne igre in vesele večere, kjer smo spoznali njihove narodne plesne in pesmi, predstavili svoje.« Kot najlepši spomin pa je naša Lilijana ponesla s seboj na četrti julij, ko je v počastitev dneva borca zagorel velik kres! Skupaj s poljskimi prijatelji so nabirali storže in dračje ter pripravili bogat program, ki je navdušil številne gledalce. »Zaključili smo ga s pesmijo Janez Kranjski in s slovensko zastavo na čelu kolone odkorakali v tabor,« pravi.

Tudi na pozdrave, namenjene prav vsem v našem uredništvu in seveda bralcem, Lili-jana ni pozabila.

Tu je še naslovna stran kartice, ki nam jo je iz Dobrniča poslal brigadir Dare:

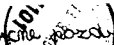
SUHA KRAJINA

Kako je preživljala počitnice, nam je pisala tudi Tamara Simončič. »Po končanem šolskem letu sem se s teto in sestrično odpeljala v Split, nato pa na otok Brač. Morje je v Supetru, kjer ima teta počitniško hišico, zelo lepo in čisto. In zamislite: naučila sem se plavati brez plavutk! Skakala sem po vodi, se brezskrbno tunkala, žogala, nabirala školjke.«

S tem se počitnice za učenko drugega razreda kopsrke osnovne šole še niso končale. Nekaj prijetnih dni je preživel tudi na otoku Šolta, z babico in dedkom.

Ni kaj! Najmlajši iz osnovne šole, ki nosi ime narodnega heroja Janka Premrla-Vojka in ki jih poznamo kot zveste nadaljevalce revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilne boja, so nam bili med poletnimi meseci najbolj zvesti:

Poslyamo Nam
Pishana!
Gurukulam
Dharma Saron
Yashnik Marjaneia
Alina Haxmen

pristavka

Hanka Laxar
nyena maner
Laxar Hindya

In zdaj: september je tu in povedati moram, da so se naši običajno zvrhani kupi pošte, prispevkov in pisemc, naslovljenih na »TV 15 za mladino«, krepko stanjšali.

Pa lepo pozdravljeni!

Milena

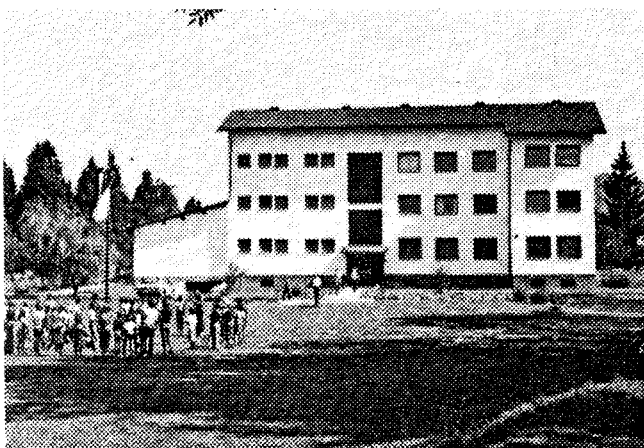
Rešili so se

Najbolj sem si zapomnila dogodek, ki ga je doživela moja mamica:

Osem let je bila stara, ko so v Vipavo prišli Nemci. Vsi ljudje so bili prestrašeni, zato so začeli bežati na Nanos. Tako je tudi oče moje mame pripravil voz, naložil nanj majhne otroke ter hrano, odejo, starejši otroci pa so morali peš zraven voza. Na poti jih je zajela noč in prisiljeni so bili prenočiti v gozdu pod košatimi smrekami. Mamin bratec, ki je imel komaj leto dni, je pričel ponoči jokati. Starši so se zelo bali, da bi jih z jokom izdal, pa so ga pokrili z več odejami, da ga ni bilo skoraj nič slišati. Čez tri dni so Nemci odšli in naši so se vrnili nazaj v Vipavo na svoje domove.

Žalostno je, da vojna ne prizanaša niti najmlajšim.

NEVENKA KODELJA,
drugi razred Osnovne šole Vipava

Torek, 23. avgusta 1977

Egiptovski minister za zunanje zadeve Ismail Fahmi je sporočil, da sta se Egipt in Libija sporazumela, da bosta izmenjala ujetnike, ki so bili ujeti med šestdnevnimi obmejnimi spopadi.

V Sri Lanki so spet uvedli policijsko uro, da bi preprečili nered, do katerih je prišlo zaradi preganjanja tamilskega prebivalstva na jugu države.

Kim Il Sung

Sreda, 24. avgusta 1977

Predsednik Tito je z državno in partijsko delegacijo po končanem obisku v Sovjetski zvezi pripotoval na prijateljski in uradni obisk v DLR Korejo, kjer mu je predsednik Kim Il Sung in večstotisoč glava množica pripravila enkratni sprejem.

Četrtek, 25. avgusta 1977

VLjubljani se je začela svetovna konferenca UNESCO o kemijskem izobraževanju, ki se je udeležuje čez štiristo znanstvenikov iz vsega sveta.

Angleški zunanji minister Owen je odpotoval v Južno Rodezijo, kjer bo skupaj z ameriškim veleposlanikom v OZN Yungom razložil britansko-ameriški načrt za mirno rešitev južnorodezijskega zapleta.

Razstavo fotografij »S Titom in ob Titu« v prostorih beograjske »Borbe« si je v teh mesecih ogledalo že dvajset tisoč ljudi.

Petek, 26. avgusta 1977

Predsednik Tito z jugoslovansko delegacijo je tretji dan obiska v DLR Koreji s svojim gostiteljem Kim Il Sungom preživel ob jezeru Jonpung.

Udeleženci konference OZN o boju proti apartheidu v Lagosu so sprejeli deklaracijo, v kateri zahtevajo, da se vlade odpovedo jerskemu sodelovanju z Južnoafriško republiko, da sprejmejo odločne ekonomske ukrepe proti Vorsterjevemu režimu in da podprejo osvobodilno gibanje.

Sobota, 27. avgusta 1977

Na Mahovem griču pri Sebenjah nad Tržičem so odkrili spominsko obeležje in pot, po kateri je tovariš Tito leta 1934 ilegalno prestopil jugoslovansko-avstrijsko mejo in odšel na Dunaj.

V Novski na Hrvaškem je bilo srečanje vseh narodov in narodnosti, ki žive v tej republiki. Govoril je sekretar ZK SZDL Jugoslavije Marjan Rožić.

Ponedeljek, 29. avgusta 1977

Po ukazu centralnega ljudskega komiteja DLR Koreje, je predsednik te republike izročil predsedniku Titu red narodnega heroja DLR Koreje.

V Malem Lošnju je umrl član sveta federacije in narodni heroj Zvonko Brkič.

Po ukazu deželne vlade je policija v Pliberku odstranila dvojezični napis, ki so ga Slovenci postavili med demonstracijami v petek.

Zvonko Brkič

Še o mladinskih delovnih akcijah

Na vprašanje: »Mislite, da so mladinske delovne akcije koristne?«, ki ga je postavil Center za raziskovanje javnega mnenja pri Institutu družbenih ved v Beogradu, je pritrdilno odgovorilo kar 87% vprašancev. V izsledkih raziskave je bila opažena razlika med mišljenjem, da so akcije koristne in pripravljenostjo, da se v njih tudi vključuje (75%). Zaokrožena podoba slednjega naj bi bila: med ekonomsko razvitostjo področij in pripravljenostjo, da se gre na akcijo, obstaja, ne močna, pa vendarle »negativna medsebojna zveza« (Slovenija – 60%, Hrvaška – 67%, Črna gora – 77%, ožja Srbija in Vojvodina – 78%, Bosna in Hercegovina – 79%, Kosovo – 80%). Očigledno je, da mladi iz materialno zagotovljenih sredin svoje želje po »dobri družbi«, novih poznanstvih in »poletni« svobodi raje uresničujejo na morju, celo v tujini. »Ali«, zaključujejo raziskovalci, »odgovori kažejo visoko stopnjo enotnosti mladine v oceni akcij in njihovo veliko pripravljenost, da v njih tudi sodeluje.

NIN – 20. avgust 1977

Dogodek leta

Da bi to, kar se dogaja, lahko imenovali dogodek leta – in to v času, ki še traja – so potrebni močni razlogi! V tem našem svetu in času je namreč toliko dogodkov in sprememb, senzacij in fenomenov, da je lahko le malo tega izjemno zanimivega in nevsakdanjega. Toliko prej in toliko pomembneje zato deluje malodane splošno mišljenje svetovnega javnega mnenja, da je pot predsednika Tita – dolga 25.000 kilometrov – v Moskvo, Pjongjang in Peking, dogodek tega, 1977. leta. Pri tem se ne misli samo na dejstvo, ki ga je londonski Guardian okarakteriziral kot »svetovni rekord petinosemdesetletnega državnika« in imel pri tem, razumljivo, pred očmi ne le zelo dolgo potovanje preko dveh kontinentov in različnih podnebij, marveč tudi vse, kar takšna državniška misija nosi s seboj: intenzivnost političnih dialogov, napor protokolarnih obveznosti in nenehna javna nastopanja pred odprtimi »očmi in ušesi« vsega sveta. Pustimo za trenutek ob strani to, še kako pomembno vsebino vsakega uradnega obiska, njihova prava vrednost in vsebina se vendarle išče in najde v tem, kar ostane za takšnimi potovanji kot prispevek k splošnim

Predsednik Tito – vodja državne in partijske delegacije na poti dolgi 25.000 kilometrov

težnjam ljudi, da žive v miru in spokojnosti, da se bolje spoznajo in razumejo, da spoštujejo drug drugega in da služijo napredku človeštva.

NIN – 27. avgust 1977

O partijski akciji . . .

»Če slabo dela zbor delavcev, če referendum ne uspeva, če delavski svet dopušča, da ožja telesa prisvajajo njegove naloge, pa z njimi tudi manipulirajo, to pomeni, da tudi partija ne dela dobro,« je rekel dr. Stipe Šušar v uredniškem pogovoru zagrebskega časopisa Naše teme, ki je v peti številki objavil pogovor o temi »Enajstemu kongresu naproti«, v katerem je sodelovalo več javnih in znanstvenih delavcev.

POLITIKA – 25. avgust 1977

»Svoboden je lahko samo tisti človek, ki prevzame tudi odgovornost za svojo svobodo.«

Edvard Kardelj o Zvezi socialistične mladine

Ko piše, da je še velikanski del mladine, zlasti tiste v srednjih in visokih šolah, praktično izključen iz vseh institucij družbenega odločanja, čeprav je zrel za to, pravi da je tudi v tem eden od vzrokov ultralevih in ultradesnih tavanj mladega rodu, ki so postala tako izrazito očitna v šestdesetih letih, opaziti pa jih je tudi še danes.

Ta del svoje študije tovariš Kardelj zaključuje z besedami: »Svoboden je lahko samo tisti človek, ki prevzame tudi odgovornost za svojo svobodo. Takšno odgovornost pa lahko prevzame samo tisti človek, ki more demokratično odločati. Mislim, da bi moralo biti to spoznanje izhodišče naše politike do mladih rodov.«

MLADINA – 25. avgust 1977

Pesnik in revolucija

»Lahko bi rekli, da ste od svojih književnih začetkov pa vse do danes – do Odprte pesmi, za katero ste prejeli letošnjo Nagrado Železarne Sisak, bili in ostali pesnik revolucije . . . Ali je pesnik revolucije hkrati tudi revolucionarni pesnik?«

JURE KAŠTELAN:

»Pesnik revolucije ne more biti revolucionarni pesnik, če revolucijo vzamemo kot zunanji okvir. Prav tako ni nujno, da je revolucionarni pesnik tudi pesnik revolucije saj pravi v poeziji prav tako revolucionarna ljudsko zavest do neke nove meje. Razumljivo pa je, da je najbolj posrečena rešitev, kadar se pesnik revolucije in revolucionarni pesnik »združita« v eni osebi! Ker – biti pesnik, a ne biti pesnik revolucije, je pomalo nesmiselno!

VUS – 23. julij 1977